

Пісьменнік
адлюстроўвае
час...
стар. 4—5

Культурны
мост паміж
краінамі
стар. 10

У тэатры
спяваць
забаронена
стар. 13

Змяніць свет да лепшага

Фота Кастуся Дробава.

Няма патрэбы пералічваць усе мерапрыемствы і практы XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Па-першае, іх так шмат, што нялёгкай справай становіцца выбар таго ці іншага — з-за разнастайнасці прапанаванага. Па-другое, арганізатары — а гэта міністэрствы інфармацыі, замежных спраў, адукацыі, культуры, «Макбел», Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт, Саюз пісьменнікаў Беларусі і «Белкніга» — ставяцца да традыцыйнай праграмы з асаблівай павагай, таму ў канцэпцыю сёлетняй выстаўкі заклалі найлепшыя ідэі і прынцыпы мінулагодніх. А па-трэцяе, калі завітаеш на адну пляцоўку выстаўкі, другая абавязкова прыцягне. І вандроўка такая можа стаць вельмі доўгай — пісьменнікі, кнігавыдаўцы, кнігараспаўсюджвальнікі нездарма прадстаўляюць найлепшае з таго, над чым працавалі, магчыма, не адзін год.

Таму ўсіх аматараў літаратуры — мастацкай, дакументальнай, навуковай і навукова-папулярнай, вучэбнай — чакаюць у Выставачным цэнтры «БелЭкспа». Усё ж галоўнае, чым прывабліваюць такія практы, як Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш, — урачыстая сустрэча з кнігай. З той, якая дорыць надзею. З той, якая дае адчуванне падтрымкі. І з той, якая здольна змяніць свет да лепшага.

«ЛіМ»-акцэнт

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуўся да суайчыннікаў з нагоды 80-годдзя трагедыі ў Хатыні. «У самотную дату — 22 сакавіка — мы ўспамінаем жыхароў вёскі Хатынь, тысяч іншых нашых вёсак і гарадоў, па-зверску знішчаных фашыстамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Вайны, якая бесцэрымна ўварвалася ў наш дом і забрала кожнага трэцяга беларуса. 80 гадоў таму веснавы сонечны дзень быў абпалены агнём бязлітаснай расправы нацысцкіх карнікаў над мірнымі людзьмі. У кожным кутку Беларусі ёсць гісторыя сваёй Хатыні. Балюча ўсведамляць, колькі новых жыццяў так і не з’явілася на свет, колькі дзяцей не пасталела, колькі лёсаў абарвалася з-за вар’яцкіх ідэй, сляпой нянавісці і крывавай жорсткасці», — сказаў Кіраўнік дзяржавы. Ён падкрэсліў, што праз гады горыч і гнеў не сціхаюць і абавязак тых, хто жыве цяпер, перад загінулымі — выкрыць вінаватых у масавым генацыдзе, беражліва захоўваць памяць аб тых страшных падзеях і не даць бядзе здарыцца зноў.

Конкурсы. Міністэрства культуры праводзіць рэспубліканскі конкурс «Нацыянальная прэмія ў галіне выяўленчага мастацтва ў 2023 годзе». Як адзначаецца на сайце Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў, конкурс ладзіцца ў мэтах адраджэння, развіцця, папулярызавання і паказу найлепшых традыцый і дасягненняў нацыянальнага выяўленчага мастацтва, прыцягнення да яго ўвагі шырокіх слаёў грамадства. Заяўкі на ўдзел прымаюцца да 1 ліпеня ў НЦСМ. Да таго ж Міністэрства культуры арганізоўвае рэспубліканскі конкурс па стварэнні ў 2023 годзе твораў выяўленчага мастацтва па дзяржаўным сацыяльна-творчым заказе. Конкурс праводзіцца ў мэтах стварэння 21 жывапіснай работы для афармлення інтэр’ераў памяшканняў устаноў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі ў сферы культуры. Удзел могуць узяць прафесійныя мастакі, іншыя творчыя работнікі ў сферы выяўленчага мастацтва, якія маюць прафесійныя сертыфікаты творчага работніка, а таксама студэнты ўстаноў вышэйшай адукацыі ў гэтай сферы. Заяўкі прымаюцца да 1 мая ў НЦСМ.

● Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі аб’яўляе конкурс на пасаду галоўнага рэжысёра. Конкурс ставіць перад сабой задачу адабраць галоўнага рэжысёра тэатра, здольнага кіраваць прафесійным творчым калектывам, арганізоўваць эфектыўны працэс існавання тэатральнай установы, прапаноўваць стратэгію развіцця тэатра і рэалізоўваць абраную мастацкую праграму. Для ўдзелу кандыдат павінен мець: прафесійную вышэйшую тэатральную адукацыю; стаж творчай працы не менш за 5 гадоў; не менш за тры рэалізаваныя пастаноўкі ў прафесійных тэатрах у якасці рэжысёра, прэм’еры якіх адбыліся за апошнія пяць гадоў; мастацкую праграму развіцця тэатра на тры гады. На сайце РТБД паведамляецца, што конкурс праводзіцца з улікам місіі тэатра — дзейнасці ў кірунку падтрымкі і развіцця беларускай драматургіі — і агульнай канцэпцыі: адкрытасці да розных тэатральных стылістык, камернасці ў пабудове атмасферы тэатра і размовы з глядачом. Заяўкі прымаюцца да 11 мая.

Праект. Новы музычны праект «Мары дзяцінства» прадстаўляюць у Мінску ўпраўленне культуры Мінгарвыканкама і ДУ «Мінскканцэрт», перадае агенцтва «Мінск-Навіны». Праект рэалізоўваецца пры падтрымцы заслужанага калектыву «Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі імя М. Я. Фінберга» пад кіраўніцтвам Максіма Расохі. Ініцыятыва дае ўнікальную магчымасць навучэнцам дзіцячых школ мастацтваў сталіцы — лаўрэатам міжнародных, рэспубліканскіх, гарадскіх конкурсаў і фестываляў — выступіць у якасці салістаў вядучага аркестра Беларусі. Убачыць выступленні юных таленавітых музыкантаў можна было 20 сакавіка. Наступны канцэрт — 11 красавіка ў канцэртнай зале «Верхні горад». Акрамя таго, фіналісты праекта змогуць прадэманстраваць сваё майстэрства на адкрыцці летняга музычна-турыстычнага сезона, які пачнецца ў маі.

Рэгіён. Выстаўка работ выпускнікоў Віцебскага мастацка-графічнага факультэта «Мы — худграф» працуе ў Мастацкім музеі Брэста. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 60 твораў. Гэта жывапіс, графіка, скульптура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Ёсць работы, створаныя зусім нядаўна, а ёсць тыя, што датуюцца 70—80-мі гадамі мінулага стагоддзя і знаходзяцца ў калекцыі Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея. У праекце прынялі ўдзел 25 мастакоў Брэста. Усе яны — выхадцы з адной альма-матар, якая раней называлася Віцебскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя С. М. Кірава, а з 2003 года — ВДУ імя П. М. Машэрава. Выстаўка «Мы — худграф» у Мастацкім музеі будзе працаваць да 9 красавіка. Потым экспазіцыя адправіцца ў Віцебск.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

актуальна

Змяніць свет да лепшага

Сёлета выстаўка мае назву «Свет кнігі без меж». У прывітанні ўдзельнікам ХХХ Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу і IX Міжнароднага сімпозіума літаратараў «Пісьменнік і час» Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка адзначыў: «Праслаўляючы шматвяковыя традыцыі беларускага кнігадрукавання і асветніцтва, форум атрымаў прызнанне прафесіяналаў кніжнага свету, стаў унікальнай дыялогавай пляцоўкай для гуманітарнага і культурнага развіцця. Ва ўмовах глабальнай дэвальвацыі паняццяў ісціны, добра і справядлівасці, забароны сусветнай літаратурнай класікі Мінская кніжная выстаўка садзейнічае павышэнню ролі кнігі ў фарміраванні патрыятычных каштоўнасцей у грамадстве, умацаванню дружбы паміж народамі на аснове творчасці і ўзаемаразумення». Кіраўнік дзяржавы ўпэўнены, што сёлетняя юбілейная выстаўка-кірмаш і прадстаўленыя на ёй выдавецкія навінкі выклічуць шчырую цікавасць, падораць шматлікім наведвальнікам радасць сустрэч і вялікае задавальненне.

Прывітальнае слова Прэзідэнта агучыў першы намеснік Кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Максім Рыжанкоў. Міністр інфармацыі Уладзімір Пярцоў урачыста запусціў

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

механічную Энцыклапедыю, вырабленую са старажытных друкарскіх станкоў. Гэтым ён даў сімвалічны старт юбілейнай Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашу, ганаровым госцем якой стала Расійская Федэрацыя.

— Вельмі сімвалічна, што наша выстаўка адкрываецца ў дзень, калі мы ўспамінаем ахвяр Хатыні і іншых

Фота Кастуся Дробава.

спаленых падчас Вялікай Айчыннай вайны вёсак Беларусі, — падкрэсліў Уладзімір Пярцоў на цырымоніі ўрачыстага адкрыцця. — Мы не маглі абысці гэтую журботную памятную дату — так мы падкрэсліваем гістарычную ролю кнігі, якія разам з помнікамі, абеліскамі і музеямі з’яўляюцца аб’ектам памяці і тым сродкам, які садзейнічае захаванню нашай гістарычнай памяці. Дзякую прадстаўнікам нашай брацкай

супрацоўніцтва

Тое, аб чым трэба помніць

Мемарандум аб супрацоўніцтве паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Цэнтрам народнай дыпламатыі Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва ва Узбекістане падпісалі падчас правядзення круглага стала беларускіх і ўзбекскіх пісьменнікаў, прымеркаванага да Дзён літаратуры Узбекістана ў Беларусі, у сталічным Доме літаратара ў панядзелак, 20 сакавіка. Падмуркам для новага пагаднення стала падпісанне напрыканцы мінулага года Мемарандума аб супрацоўніцтве паміж Саюзамі пісьменнікаў дзвюх краін і цвёрдыя намеры прадстаўнікоў абедзвюх арганізацый паглыбляць інтэграцыю.

Свае подпісы на новым дакуменце пакінулі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч і намеснік дырэктара Цэнтра народнай дыпламатыі ШАС ва Узбекістане Гуламіддзін Наджымаў. «Цэнтр народнай дыпламатыі быў створаны па ініцыятыве нашага прэзідэнта з мэтай зблізіць народы ўдзельнікаў Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва, — адзначыў падчас цырымоніі Гуламіддзін Наджымаў. — Для нас вялікі гонар мець такога партнёра, як Саюз пісьменнікаў Беларусі. Нашы краіны аб’ядноўвае трыццаць гадоў

Фота Кастуся Дробава.

дыпламатычных адносін, сувязі паміж нашымі народамі маюць глыбокія карані, і мы вельмі рады магчымасці зблізіць іх яшчэ больш, зблізіць нашу моладзь. Я ўпэўнены, што ва Узбекістане любяць Беларусь, любяць беларускі народ і літаратуру».

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Перамога сяброўства

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі актыўна супрацоўнічае з многімі пісьменніцкімі арганізацыямі блізкага замежжа, асабліва з творцамі братняй Расіі. Гэта штогоднія творчыя сустрэчы, правядзенне літаратурных конкурсаў, ўзаемапераклады і публікацыі, выпуск сумесных тэматычных зборнікаў.

Так, плённыя творчыя стасункі наладжаны з Санкт-Пецярбургскім, Цюменскім, Астраханскім, Валгаградскім аддзяленнямі Саюза пісьменнікаў Расіі, з арганізацыямі Калмыкіі, Дагестана, Чачэнскай Рэспублікі... Адзін з міжнародных праектаў — зборнік твораў беларускіх і расійскіх пісьменнікаў «Четыре вечных времени», які выйшаў у мінулым годзе ў выдавецтве «ЮрСаПрынт» (Гродна). Яго ўклалі Валянцін Баюканскі (Расія) і Тамара Кавальчук (Беларусь).

Рашэннем Прэзідыума Міжнароднай акадэміі рускай слаvesнасці зборнік уганараваны дыпламам як «Найлепшая кніга года» ў намінацыі «Літаратурнае садружнасць Расіі і Беларусі». А наперадзе новыя планы супрацоўніцтва з творчымі арганізацыямі блізкага замежжа.

Павел КУЗЬМІЧ

Сказы Паўла Бажова

У апошні дзень зімы ў сталічнай дзіцячай бібліятэцы адбылася анлайн-сустрэча выхаванцаў дзіцячага садка № 425 г. Мінска з равеснікамі з Ніжняга Тагіла. Разам з маленькімі аматарамі прыгожага слова ў бібліятэку завітала адміністрацыя дашкольнай установы, выхавацелі і музычны кіраўнік.

Калегі з Урала падрыхтавалі змястоўную прэзентацыю па творчасці П. Бажова, а таксама інсцэніроўку па знакамітым творах «Серебряное копытце». Мінскія дашкольнікі на занятках папярэдне азнаёміліся з некаторымі сказамі знакамітага пісьменніка, зрабілі калаж-інсталяцыю з героямі бажоўскіх сказаў, прадставілі таксама вырабы і малюнкi.

Арганізатар сустрэчы паэтэса Іна Фралова згадала колішняе літаратурнае падарожжа на Урал, уражанні ад якога былі апублікаваны ў газеце «ЛіМ».

Ганна СТАРАДУБ

конкурсы

Стваральная сіла

Літаратурны конкурс «Духоўная веліч» быў заснаваны ў 2018 годзе Брэсцкім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і галоўным упраўленнем ідэалагічнай работы і па справах моладзі аблвыканкама сумесна з Брэсцкай і Пінскай епархіямі Беларускай праваслаўнай царквы і Беларускім фондам міру. Сёлета найлепшых літаратараў узнагароджвалі трэці раз!

Па выніках конкурсу ў намінацыі «Літаратура для дзяцей і юнацтва» найлепшай была прызнана кніга Анатоля Брытуна «Трылогія прыгод тысячагоддзя». Узнагароду пісьменнік атрымаў з рук начальніка галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы і па справах моладзі Брэсцкага аблвыканкама Таццяны Гагакавай, якая падкрэсліла, што кожны конкурс — гэта магчымасць для творчых людзей унесці свой уклад у духоўнае развіццё Брэстчыны.

Старшыня праўлення Брэсцкага абласнога аддзялення Беларускага фонду міру Лідзія Раманюк уручыла ўзнагароду жабінкаўскаму пісьменніку Расціславу Бензеруку за кнігу «Сустрэча ў зялёным жыцце». Лідзія Мікалаеўна прызналася, што твор ускалыхнуў у яе душы самыя шчымлівыя пачуцці, бо лёс галоўных герояў, сям’і Бензерукоў, падобны на лёс кожнай беларускай сям’і ў гады ваеннага ліхалецця.

На крылах маладосці і натхнення

Дзясяты раз Рэспубліканскі літаратурны конкурс маладых паэтаў «Мы народжаны для натхнення» збірае таленавітых рускамоўных паэтаў у Брэсце. Творчае спаборніцтва прымеркавана да Года рускай мовы як мовы міжнацыянальных зносін у Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

Конкурс пройдзе ў дзвюх намінацыях: «Што помніць свет уратаваны?» (паэтычныя творы, прысвечаныя любові да Радзімы, захаванню гістарычнай праўды пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны ў сучасным свеце) і «Гэты свет прыдуманы не намі» (вольная тэма). Удзельнікі першага этапу дасылаюць свае вершы на трох старонках фармату А4,

14-м шрыфтам і асобным файлам анкету з кантактамі, біяграфіяй, некалькімі фотаздымкамі да 1 мая 2023 года на электронны адрас: krasl53@mail.ru.

На фінальны тур, які адбудзецца ў Брэсце 19—21 мая, будуць запрошаны пераможцы адборачных конкурсаў з усіх рэгіёнаў Беларусі. Яркім завяршэннем свята стане ўзнагароджанне найлепшых маладых творцаў. Падчас фестывалю адбудуцца творчыя сустрэчы, майстар-класы, экскурсіі па памятных мясцінах Брэста.

Арганізатары — Рэспубліканскае грамадскае аб’яднанне «Рускае таварыства» і Саюз пісьменнікаў Беларусі пры падтрымцы прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

на развітанне

Вёў дыялог з сучаснікамі

Сумная вестка: на 61-м годзе жыцця нечакана памёр Анатоль Казлоў. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядомы празаік шмат гадоў аддаў на карысць літаратуры — як таленавіты творца і як сур’ёзны рэдактар. Удумлівы і чулы, дасведчаны і праніклівы — такім прыгадваюць прафесіянала калегі.

Анатоль Казлоў нарадзіўся 28 ліпеня 1962 года ў вёсцы Асінаўка Краснапольскага раёна Магілёўскай вобласці. Скончыў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт (1985). Некалькі гадоў працаваў у будакашалёўскай раённай газеце «Авангард». Служыў у Савецкай Арміі ў Сібірскай ваеннай акрузе (1985—1987). У 1988—1990 гадах вучыўся ў аспірантуры пры Інстытуце літаратуры АН БССР, рыхтаваў дысертацыю «Сатыра і гумар у беларускай літаратуры 1920-х — пачатку 1930-х гадоў» (работу пісаў пад кіраўніцтвам Івана Навуменкі).

Працаваў літаратар на розных адказных пасадах. Анатоль Казлоў быў загадчыкам розных аддзелаў у часопісах «Полымя», «Маладосць», «Нёман». У 2003—2009 гадах з’яўляўся галоўным рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва». У апошні час загадваў аддзелам прозы «Полымя».

Анатоль Сяргеевіч — аўтар кніг прозы «Міражы ценяў» (1990), «І тады я памёр…» (1993), «Незламная свечка» (2000), «Юргон» (2006), «Горад у нябёсах» (2009), «Той, хто абганяе сны» (2014)… Аўтара хвалявала жыццё сучасніка, яго надзеі і сумненні — Анатоль Казлоў нібы запрашаў чытача да шчырай гутаркі. Між тым у многіх яго творах рэальнае спалучаецца з містычным. Нямала ўвагі пісьменнік надаваў традыцыям і звычаям беларусаў, духоўным каштоўнасцям продкаў. У гэтым выяўлялася любоў да культуры і мовы, гісторыі і міфалогіі.

Калектыў «ЛіМа» смуткуе з прычыны гэтай страты. Светлая памяць цудоўнаму пісьменніку і спагадліваму сябру.

Сакратар Брэсцкага епархіяльнага ўпраўлення, протаіерэй Сяргій Петрусевіч павіншаваў Святлану Сцепанчук з Івацэвічаў, якая перамагла ў намінацыі «Паэзія» са зборнікам «Зірну на неба». А найлепшай у намінацыі «Публіцыстыка» была прызнана кніга найстарэйшага пісьменніка брэсцкай суполкі Фёдар Саевіча «Моя малая Родина — Беловежская пушча». Сакратар Пінскага епархіяльнага ўпраўлення, протаіерэй Канстанцін Балакай уручыў узнагароду яго сыну Канстанціну Фёдаравічу.

Атмасферу ўчарыстасці і свята стварылі навучэнцы Брэсцкага музычнага каледжа імя Р. Шырмы, дзе прайшла цырымонія.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ
Фота даслана аўтарам

да ведама

Любіць і цаніць жыццё

Менавіта гэтую ідэю данёс спектакль Рагачоўскага народнага тэатра, пастаўлены па творах Уладзіміра Караткевіча. У аснову пакладзены п’еса «Апошнія каханне» па матывах аповесці «Ладдзя распачы» і апавяданне «Паром на бурнай рацэ». Спектакль з прыстаўкай «маралітэ», які прайшоў пры перапоўненай зале гарадскога Дома культуры, вельмі ўразіў гледачоў.

Як адзначыла рэжысёр народнага тэатра Наталля Каваленка, яна ставіла задачу паказаць Смерць з твораў класіка нашай літаратуры з іншага боку, даць магчымасць гледачам зразумець матывы яе дзеянняў. Паказаць, што забіраць жыццё — гэта зусім не жаданне Смерці, а яе праца. І што перад тым, як адпраўляць чалавека ў іншы свет, яна дае яму надзею зразумець свае памылкі і пачаць жыць нанова. Усе нашы артысты выконвалі свае ролі, як заўсёды, добрасумленна і таленавіта. Асобная падзяка дэкарату Наталлі Гудковай: яе сцэнічнае афармленне дапамагло яшчэ глыбей асэнсваць пастаноўку.

Міхась СЛІВА

Віктар ШНІП

Балада Анатоля Казлова
(28.07.1962—19.03.2023)

Узарвалася сэрца... І ўсе зарапады
Запоўнілі неба тваё, і цябе
Панеслі анёлы да роднае хаты,
Якая ўтравела, нібы карабель,
Што плыў адзінока
праз тлумнае ўчора
У светлае Заўтра, але не даплыў,
Бо знікла тваё несамотнае мора,
Якое любіў ты, дзе з птушкамі жыў,
Якіх разумеў і цябе разумелі...
І маці сустрэла, у ціш павяла,
І болькі твае ўсе праз міг адбалелі,
І сцежка зрабілася ніткай святла,
Дзе слёзам трымацца —
адвечным каралям —
Якія ў душы ты цярпліва насіў.
І ты не пытаўся: «За што так караеш
Нас, Божа?» Ты моўчкі
што трэба рабіў
Для родных, сяброў і для любае хаты,
Якая з табою цяпер паплыве
Праз травы, праз неба і ўсе далягледы
Пад ветразем прозы тваёй, дзе жыве
Усё, што табою было і згараела,
І ў ночы знікала, нібыта ў вадзе...
Ўзарвалася сэрца... І птушка стала,
Якая ўжо нас не пакіне нідзе...

«ЛіМ»-люстэрка

Міжнародны маладзёжны тэатральны форум «М@rt.кантакт-23» праходзіць у Магілёве. У афішы значыцца 19 спектакляў тэатральных калектываў з Беларусі, Расіі, Казахстана і Балгарыі. Магілёў, дарэчы, прадстаўляюць абласны драматычны тэатр з камедыяй «Шалёныя грошы» і абласны лялечны тэатр з прэм’ернай пастаноўкай «Магіла льва». У Міжнародны дзень тэатра 27 сакавіка пераможцу ўручаць галоўны прыз фестывалю — «Залатую маску». Гэтую ж узнагароду атрымаюць і два спектаклі, якія будуць прызнаны найлепшымі па выніках галасавання гледачоў і на думку маладзёжнага журы. Астатніх удзельнікаў узнагародзяць «Сярэбранымі маскамі». Акрамя асноўнай праграмы для аматараў тэатра праводзяцца традыцыйныя майстар-класы, творчыя сустрэчы, майстэрня маладой рэжысуры, выставачныя экспазіцыі.

Фестываль рускай культуры праходзіць у Мінску. Мерапрыемства арганізавана пры падтрымцы Дэпартамента знешнеэканамічных і міжнародных сувязей горада Масквы, паведамляюць «Мінск-Навіны». Праграму склалі адкрыццё кніжнай выстаўкі ў Доме Масквы ў Мінску і на XXX Мінскай міжнароднай выстаўцы-кірмашы. Наведвальнікам прадстаўляюць экспазіцыю твораў Юрыя Палякова «Совдетство. Актуальная ретроспектыва». У Доме Масквы ў Мінску запланаваны творчыя майстар-класы «Вялікі і магутны. Чытаем і складаем з Еняй і Еляй». Аўтар серыі пра яноцікаў Еню і Елю Ганна Ганчарова навучыць дзяцей і іх бацькоў складаць цікавыя гісторыі. Кандыдат медыцынскіх навук, кардыёлаг, член Еўрапейскага таварыства кардыёлагаў Кацярына Звалінская правядзе прэзентацыю серыі кніг па здаровым ладзе жыцця, а таксама выступіць з серыяй лекцый «Як правільна карыстацца жыццём».

Канцэрт «Музыка без межаў» у гонар 150-годдзя Сяргея Рахманінава адбудзецца 1 красавіка ў Вялікім тэатры Беларусі. Праект, прымеркаваны да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі, арганізаваны пры садзейнічання Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы. У гонар юбілею вялікага кампазітара прагучыць другая сімфонія ў выкананні сімфанічнага аркестра тэатра пад кіраўніцтвам запрошанага маэстра Аляксея Багарада (Вялікі тэатр Расіі). У выкананні аркестра і салістаў мінскага тэатра таксама прагучаць фрагменты оперы «Алека», класічныя рускія раманы Рахманінава, Чайкоўскага, музыка Глінкі і Свірыдава. У якасці спецыяльнага госця ў гэты вечар запрошаны народны артыст Расіі Сяргей Ралдугін — адзін з найбольш вядомых рускіх вялянцэлістаў.

Гастролі Калужскага абласнога драматычнага тэатра пройдуць на сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра, перадае агенцтва «Мінск-Навіны». 3 красавіка гледачы ўбачаць трагікамедыю «Гора ад розуму». Прэм’ера спектакля ў Калужскім абласным драматычным тэатры адбылася ў 2021 годзе. Над ім працавала пастановачная група ў наступным складзе: рэжысёр-пастаноўшчык Роберт Манукян, мастак-пастаноўшчык Барыс Шлямін, мастак па касцюмах Аксана Багдановіч, мастак па святле Мікіта Смолаў, харэограф Алена Юдзіна.

Гродзенскі музей гісторыі рэлігіі падрыхтаваў новую выстаўку «Падарожжа на Усход», піша БелТА. Выстаўка складаецца з пяці раздзелаў. У першым экспануецца мемуарная літаратура з апісаннем падарожжаў, другі прысвечаны паломніцтву на Святую Зямлю, трэці раздзел знаёміць з амулетамі і традыцыйным адзеннем народаў Сярэдняй Азіі, чацвёрты апісвае рэлігійную культуру Індыі, а пяты — культуру народаў Кітая і Японіі. Наведвальнікі новай выстаўкі змогуць убачыць сапраўдныя рарытэты, сярод якіх — кітайскія і японскія статуэткі міфалагічных персанажаў з косці і фарфору, будыйскія абразы на тканіне, кніга «Паломніцтва ў Святую Зямлю» Мікалая Хрыстафора Радзівіла 1614 года, а таксама стагадовыя жаночыя амулеты з Сярэдняй Азіі. 26 сакавіка і 2 красавіка па экспазіцыі «Падарожжа на Усход» запаланаваны куратарскія экскурсіі.

Рэшткі двух 5500-гадовых дамоў знайшлі ў правінцыі Шаньсі на поўначы Кітая, піша РІА «Новости». Будынкі адносяцца да неалітычнай культуры Яншаа, якая ўзнікла 5000 — 7000 гадоў таму. «Выяўленне падмуркаў дамоў мае вялікае значэнне для вывучэння канструкцый, планіроўкі, тэхналогіі будаўніцтва і функцый будынкаў сярэдняга перыяду культуры Яншаа», — адзначыў кіраўнік археалагічнага праекта Ван Пуцзюнь. Падмурак адной пабудовы па плошчы 39 квадратных метраў, а другой — 30 квадратных метраў. На тым, што буйнейшы, знайшлі фрагменты розных артэфактаў (напрыклад, каменныя жорны і керамічныя гаршкі).

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

«Літаратура замацоўвае мір.»

Як прывабіць да кнігі маладога чалавека, выхаваць праз друкаванае слова грамадзяніна і патрыёта; наколькі якасна, таленавіта, глыбока адлюстраваны цяперашні час у творах сучасных пісьменнікаў, чым яны жывуць і дыхаюць; якая роля належыць мастацкаму слову ў нашы дні, што можа і што павінен зрабіць сёння пісьменнік для суайчыннікаў і для тых, хто прыйдзе пасля; якія прыклады актыўнага ўздзеяння праз слова на рэчаіснасць, уплыву на ход падзей ведае гісторыя; што такое мір увогуле і стваральная праца, што ўяўляе сабой сёння сусветная структура кніжнага рынку і які сегмент у ёй займае друкаваная прадукцыя расійска-беларускага рэгіёна; ці ёсць цяпер у грамадстве ідэалогія і ці з'яўляецца яна дзейным сродкам уздзеяння на чалавека — гэтыя і некаторыя іншыя, надзвычай істотныя для сённяшняга няпростага жыцця пытанні былі абмеркаваны падчас міжнароднага сімпозіума літаратараў «Пісьменнік і час», галоўным стрыжнем якога стала тэма «Някніжны свет».

Сустрэча адбылася ў Беларускім дзяржаўным універсітэце ў фарматах афлайн і анлайн.

Пасяджэнне стала першай падзеяй у межах XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Адкрыў яго міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь **Уладзімір Пярцоў**. Ён звярнуў увагу на распаўсюджанне кніжнай прадукцыі ў нашай краіне, падкрэсліў важнасць сацыяльна значнай літаратуры, якая выдаецца дзякуючы дзяржаўнай падтрымцы — і хоць праз яе нельга атрымаць грашовага прыбытку, аднак прыбытак духоўны, што выявіцца праз гады, мае каштоўнасць нашмат большую... Акрамя таго, міністр адзначыў, што тэма сімпозіума першапачаткова задумвалася як у пэўным сэнсе правакацыйная, каб у кожнага з дакладчыкаў была падстава паразважаць пра тое, які можа быць свет, дзе няма кнігі, і прыйсці да высновы, што свет без яе немагчымы...

З самага ранняга ўзросту, перакананы У. Пярцоў, чалавека фарміруе кніга, і ад яе ў вялікай ступені залежыць тое, якім ён стане, бо літаратура дае прыклады і герояў, і адмоўных вобразаў, праз што вучыць быць грамадзянінам, патрыётам, гатовым стаць на абарону Радзімы, мець уласнае, а не навязанае кімсьці меркаванне пра ўсё, што адбываецца ў свеце...

кніга, яна імгненна пераставалася па-руску, — адзначыў М. Швыдкой.

Разважаў пра ролю творцы і ганаровы старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі **Мікалай Чаргінец**:

— Кожны з нас павінен задумацца: а што пісьменнік можа зрабіць у гэты складаны час? Роля літаратара становіцца сёння надзвычай важнай, бо сітуацыя, якая склалася ў свеце, пагражае гібельлю мільёнаў людзей. Але народ заўжды прыслухоўваўся да пісьменнікаў як да носьбітаў мудрасці...

М. Чаргінец згадаў айчынных творцаў, якія падчас Вялікай Айчыннай вайны натхнілі словам на барацьбу, спрыялі непахіснасці волі і мужнасці, не давалі згаснуць у душах людзей агеньчыкам надзеі. Так, у звароце да змагароў супраць захопнікаў Янка Купала заклікаў: «Партызаны, партызаны, // Беларускія сыны! // За няволю, за кайданы // Рэжце гітлераў паганых, // Каб не ўскрэслі век яны!» Гэтыя палыманыя радкі, створаныя ў 1941 годзе, перакананы пісьменнік, з'яўляюцца яркім прыкладам выканання літаратарам сваёй місіі...

Інфарматыўны характар насіла выступленне намесніка міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь, кандыдата сацыялагічных навук **Ігара Бузоўскага**. Ён нагадаў, што галоўнай мэтай канструктыўнай часткі грамадства, прадстаўнікоў дзяржструктур і творчых асоб з'яўляецца стварэнне і забеспячэнне ўмоў для мірнага жыцця, і прапанаваў паразважаць, што такое мір і творчасць сёння.

— Мір — гэта не бяздзейнасць і сузіранне, гэта — найцяжэйшая праца, — падкрэсліў дзяржаўны дзеяч. — Мір трэба адстойваць усімі сродкамі! Кожны народ мае права на жыццё, уяўленне пра яго, — яно склалася ў ходзе перажытага: радасці перамогі і горычы паражэнняў...

І. Бузоўскі канстатаваў, што сёння за права на жыццё даводзіцца змагацца ў самых жорсткіх войнах ідэй, жыццёвых сэнсаў, а часам і ў далёка не творчых акапах. Ён згадаў прыклады ваеннай тэматыкі з сусветнай літаратуры і адзначыў ролю кнігі і пісьменніка ў стварэнні станоўчага вобраза

грамадзяніна сваёй краіны, у фарміраванні грамадскай свядомасці. Гэтая тэма, перакананы намеснік міністра, у нашы дні мае надзвычай актуальнае значэнне...

Адзін з праектаў, які прэзентуецца падчас Мінскай міжнароднай выстаўкі-кірмашу, прадстаўляе падборку кніг, прысвечаных тэме міру. Пад іх вокладкамі — творы, дзе аўтары паспрабавалі раскрыць паняцце міру. Гэты праект будзе цікавы і зацікаўлены ў сучаснікаў, упэўнены І. Бузоўскі.

Не менш змястоўным стала і выступленне рэктара Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта прафсаюзаў **Аляксандра Запясцоўскага**. Ён падзяліўся меркаваннямі пра важнасць выхавання, у тым ліку ідэалагічнага, сучаснага грамадзяніна, прывёў прыклад з гісторыі яго роднага горада.

Так, падчас Вялікай Айчыннай вайны блакадны Ленінград быў выратаваны ад прыцэльнага абстрэлу фашыстаў: прафесар Міхаіл Баброў знайшоў магчымасць зафарбаваць усе залатыя шпілі — дамінанты купалоў горада... Інакш архітэктурныя аб'екты маглі б стаць арыенцірамі для дальнабойнай артылерыі...

— Паняцце педагагічнай сістэмы выбудоўваецца толькі тады, калі ёсць тэма выхавання і ідэал чалавека. Гэты ідэал і ёсць тым вобразам грамадзяніна, да выхавання якога мы павінны імкнуцца. У сценах нашай навучальнай установы мы выпрацавалі сваю культурна-цэнтральную канцэпцыю — яна абапіраецца на найлепшыя дасягненні сусветнай і айчыннай культуры. Ёй мы і падпарадкавалі мадэль адукацыі апошніх дзесяцігоддзяў у нашым універсітэце. Мы павінны даваць моладзі сапраўдныя каштоўнасці, якія і акумуляваны ў нашай агульнай з Беларуссю літаратуры...

Даклад рэктара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктара педагагічных навук, прафесара **Андрэя Каралёва** прагучаў анлайн. Навуковец засяродзіў увагу на актуальнасці тэмы сімпозіума.

— Часам бывае, што веданне пра сваё няведанне з'яўляецца глыбокім ідэалагічным паняццем, — разважаў А. Кароль. — У маіх мастацкіх творах я адлюстраву тэмы сучаснасці, паказаў праблемы масавага чалавека і яго гібель...

Тое, што чалавек аддаляецца, горш чужы іншых, усё больш зачыняе дзверы да свайго ўнутрага «я», дае найлепшыя магчымасці для маніпулявання ім — вось у чым, на думку А. Каралёва, адна з найактуальнейшых праблем сучаснага чалавека, замкнёнага ў свеце гаджэтаў і лічбавай культуры.

Мастацтвазнаўца, тэлеведучы, грамадскі і культурны дзеяч, спецыяльны прадстаўнік Прэзідэнта Расійскай Федэрацыі па міжнародным культурным супрацоўніцтве **Міхаіл Швыдкой** разважаў пра тое, наколькі поўна і якасна ў творах, што сёння выходзяць з друку, адлюстроўваецца час. Ці можа літаратура быць сродкам, здольным змяніць жыццё, стаць процівагай хаосу і апакаліпсісу? Усё залежыць нават не ад актуальнасці тэмы, а ад актуальнасці думкі, ад глыбіні мастацкага пранікнення, ад сілы таленту творцы, перакананы М. Швыдкой.

— Вельмі часта на літаратуру перакладаюць адказнасць, якую яна не можа вынесці. Натуральна, праз мастацкую творчасць мы можам уплываць на наша жыццё, але і мастацкая творчасць залежыць ад таго, як мы жывём. Гэта ўсё ўзаемазвязана... У нас, у Расіі, слова заўсёды было апазіцыяй да апакаліпсіса, тым, што ахоўвае ад жахаў, упарадкоўвае рэчаіснасць, гарманізуе яе — гэта і з'яўляецца найвышэйшай яго місіяй, — дзяліўся развагамі дакладчык.

Сёлетні год на прасторы краін СНД аб'яўлены Годам рускай мовы. У сувязі з гэтым для расійскага чытача надзвычай важна, каб беларускія аўтары выдаваліся па-руску.

— Згадваючы найлепшыя традыцыі, адзначу, што, калі ў Беларусі выходзіла значная для сучасніка

Мы за свет з кнігамі!..»

Сцэнарыст, акцёр, лаўрэат шматлікіх прэмій у галіне літаратуры, пісьменнік і грамадскі дзеяч **Вячаслаў Бандарэнка** разважаў пра ўласцівасці сучаснай літаратуры, якімі, на яго думку, з'яўляюцца няспешнасць, сумленнасць і сур'ёзнасць. У кантэксце заяўленай тэмы яны маюць выразнае гучанне, бо асаблівасць сённяшняга часу ў тым, што чалавек на кожным кроку сутыкаецца з хлуснёй, замаскіраванай пад ісціну. Літаратар зрабіў экскурс у гісторыю пачатку XX стагоддзя і прааналізаваў, якія з'явы ў той час спарадзілі найлепшыя ўзоры літаратуры. Сапраўды глыбокі аўтар не рвецца імгненна выявіць сваю рэакцыю на тое, сведкам чаго становіцца, перакананы У. Бандарэнка. Так, сусветныя шэдэўры з'яўляліся не адразу пасля падзей, якія паслужылі асновай стварэння сюжэта — патрэбны час, каб пераасэнсавалі іх: размова літаратара — гэта гутарка не столькі з сучаснікамі, колькі з нашчадкамі. Ён узіраецца ў карціну дня, спрабуючы ўбачыць там чалавека з вялікай літары, рух яго сэрца і душы, яго злучэнне з гісторыяй і плынню эпохі...

Выступае Міхаіл Швыдкой.

— Хацелася б, каб цяперашнія аўтары пачыналі сваю працу з нескладаных пытанняў, звернутых да сябе, бо ў нас захавалася ўспрымання пісьменніка як сумлення нацыі, як асобы, шчырай са сваімі чытачамі, сабой і эпохай, — рэзюмаваў В. Бандарэнка.

На адмысловай задачы мастацтва — гарманізацыі рэальнасці — зрабіў акцэнт рэктар Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, кандыдат гістарычных навук, дацэнт **Вячаслаў Даніловіч**.

— Мастацкая творчасць павінна задаваць высокія духоўна-маральныя арыенціры, сеяць разумнае, добрае, вечнае, абапіраючыся на традыцыйныя каштоўнасці, — разважаў дакладчык. — У гэтым напрамку ў нас ужо шмат зроблена, і заслуга ў тым найперш Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі і яго прынцыповай пазіцыі...

Акрамя таго, В. Даніловіч засяродзіўся на іншых важных праблемах сучаснасці: фарміраванні культуры чытання, неабходнасці жывога, а не праз гаджэты, кантактавання. Грунтоўны акцэнт, апроч іншых, быў ім зроблены на ідэалогіі, якая абавязкова павінна прысутнічаць у выхаванні і адукацыі, у іншых сферах жыцця. Развіццё любой дзяржавы без ідэалагічнай сферы, на думку выступаўцы, немагчымае, бо засноўваецца на патрыятызме, гістарычнай памяці і традыцыйных духоўна-маральных каштоўнасцях, інакш грамадства альбо будзе дэградзіраваць, альбо ідэалогія будзе навязана знешнімі сіламі...

— Народ, які не ведае сваёй гісторыі, не мае будучыні, — канстатаваў В. Даніловіч.

Старшыня Праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі **Мікалай Іваноў**, у мінулым — ваенны журналіст, праілюстраваў актуальнасць тэмы сімпозіума «Пісьменнік і час» на прыкладзе таго, што было зроблена ў асяродку пісьменніцкай суполкі. Так, пасля пачатку спецыяльнай ваеннай аперацыі ва Украіне намаганнямі расійскіх літаратараў было выдадзена 8 зборнікаў вершаў, якімі аўтары адгукнуліся на падзеі. Сярод твораў зборнікаў ёсць і тыя, што належыць яру жанчын. Асаблівым прадметам гонару, як адзначыў М. Іваноў, з'яўляецца тое, што ў ніводным з вершаў пад вокладкамі гэтых кніжак няма заклікаў

да забойства. Выданні сталі настолькі запатрабаванымі, што былі накіраваны салдатам, якія ўдзельнічаюць у СВА.

Пісаць без умоўнага «наркозу» — вось галоўнае пажаданне М. Іванова ўсім калегам па пяры, бо толькі жывое адчуванне болю ў душы і з'яўляецца своеасаблівым сведчаннем правільнасці, сапраўднасці творчага працэсу.

Надзвычай насычаным цікавымі фактамі стаў даклад грамадскага дзеяча, доктара педагагічных навук, прафесара, заслужанага дзеяча навукі Рэспублікі Беларусь **Аляксандра Радзькова**. Навуковец выявіў паралелі ў развіцці грамадства і ў функцыянаванні законаў квантавай фізікі. Здавалася б, што можа быць агульнага паміж грамадствам і квантавай фізікай? Што тычыць спроб чалавека зрабіць тыя ці іншыя сацыялагічныя прадказанні, то гэта, на думку літаратара, магчыма толькі з пэўнай доляй верагоднасці, а развіццё інтэлекту адбываецца не інакш як праз пазнанне свету фізічных з'яў і законаў фізікі. Пісьменнік, як перакананы А. Радзькоў, у першую чаргу з'яўляецца даследчыкам, бо ў любым значным творы ажыццяўляе сінтэз і аналіз рэчаіснасці...

— Літаратар не павінен замыкацца на ўласную аўдыторыю — пойдзе толькі на карысць, калі ён будзе думаць і аб свеце прыроды. Адбываюцца значныя адкрыцці ў астраноміі і іншых сферах навукі, і штораз яны даводзяць: як шмат існуе таго, аб чым мы не ведаем! — на высокай ноце А. Радзькоў рэзюмаваў галоўнае ў сваім выступленні, высновы якога адначасова можна лічыць і своеасаблівым наказам сучаснікам — калегам па пяры.

Меркаваннямі на конт асаблівасцей псіхічнай сферы сённяшняга карыстальніка лічбавых тэхналогій падзяліўся доктар палітычных навук, прафесар Маскоўскага дзяржаўнага інстытута міжнароднага адносін **Яўгеній Коктыш**. На яго думку, цяпер надзвычай важна зразумець не тое, што адбываецца ў свеце, а менавіта як яно адбываецца. Навуковец прыйшоў да высновы, што чым больш эмоцый перажывае чалавек, тым менш ён здольны даць адэкватную ацэнку падзеям, якія маюць месца, і, адпаведна, такім чалавекам лягчэй кіраваць... Тое, што адбываецца з грамадствам цяпер, — гэта дуалізм свядомасці, калі ёсць толькі «чорнае» і «белае» і ўсё зводзіцца да выбору аднаго з бакоў. Альтэрнатывай гэтай мадэлі з'яўляецца трохкатэгарыяльнае мысленне, якое робіць успрымання рэчаіснасці аб'ёмным. Развіццё такога мыслення спрыяе кніга, якая выходзіць грамадзяніна, здольнага глядзець на любога прапагандыста зверху ўніз, — разважаў Я. Коктыш.

Эмацыянальна афарбаваным і адным з самых змястоўных быў даклад старшыні Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навукі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, доктара гістарычных навук, прафесара **Ігара Марзалока**. Ён разважаў пра беларускі канцэпт улады, падмацоўваючы свае высновы прыкладамі таго, як гэтае паняцце адлюстравана ў творах сучасных айчынных пісьменнікаў і некаторых старажытных летапісах. Так, на яго думку, канцэпт ідэальнай улады паходзіць ад хрысціянскай традыцыі і абапіраецца на біблейскі пастулат аб уладзе. Галерэя вобразаў, прыведзеных І. Марзалоком, пачыналася ад Усяслава Чарадзея і Вітаўта Вялікага — і гэтыя, і іншыя, згаданыя гісторыкам уладары, на ўсе сто адпавядалі вышэйзгаданаму канцэпту. І. Марзалоку прыводзіў прыклады

Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пярцёў.

ў тым ліку з фальклору, з твораў Уладзіміра Караткевіча і Аандрэя Федарэнкі.

Вера ў справядлівасць і разуменне ўлады не як вартавога, а як найвышэйшага арбітра, які мае поўнае права выправіць грэх і пакараць вінаватых, характэрна для традыцыйнай беларускай ментальнасці, перакананы І. Марзалоку.

— Гэтыя архетыповыя формы для нашай калектыўнай свядомасці жывуць і перамагаюць, таму мы заўжды будзем трымацца спрадвечных традыцый, — зазначыў выступаўца.

Цікавым, інфарматыўным быў экскурс у гісторыю беларуска-кітайскіх культурных, літаратурных і навуковых сувязей, які прагучаў у анлайн-дакладзе доктара філалагічных навук, прафесара, дэкана факультэта рускай мовы Другога Пекінскага ўніверсітэта замежных моў **Чжан Хуэйцзін**.

Паэт, перакладчык, член Саюза пісьменнікаў Узбекістана **Мікалай Ільін** зазначыў, што адносіны «пісьменнік — час» маюць перш за ўсё літаратурна-эстэтычнае вымярэнне. Літаратар выказаў занепакоенасць на конт узаемадзеяння з пакаленнем, якое не падрыхтавана да ўспрымання гістарычных фактаў, эстэтычных ведаў, культуры чытання. Перад пісьменнікамі паўстае псіхалагічная праблема: літаратура пачынае прайграваць візуальным відам мастацтва. Прычына ў тым, што адбываецца так званы гіганцкі гістарычны зрух...

— Перш за ўсё мы павінны думаць, як эстэтычна будзем адказваць на выклікі часу, — зазначыў М. Ільін.

Падводзячы вынікі маштабнай сустрэчы, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі **Алесь Карлюкевіч** разважаў пра пошук маральных катэгорый, выбар, які дапаможа пісьменніку быць «дальназоркім», зразумець спробы творцы ўгадаць час і адчуць тое, што заўтра стане рэаліямі нашага жыцця.

Аліса БРАТКА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Узаемаўзбагачэнне культур

Важная падзея XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу — прэзентацыя праекта «Сучасная літаратура краін СНД». Гэты праект разлічаны, у першую чаргу, на ўмацаванне культурных і гуманітарных сувязей. На працягу трыццаці гадоў незалежнасці ў кожнай з краін СНД працягвала развівацца мастацкая літаратура, з'явіліся новыя аўтары і значныя творы, пра якія сёння недастаткова вядома на агульным культурным полі Садружнасці.

Анталогіі літаратур краін СНД выдадзены на высокім мастацкім і паліграфічным узроўні. Да іх стварэння былі прыцягнуты найлепшыя перакладчыцы і рэдактарскія сілы краін СНД.

У Мінску будуць прадстаўлены тры тамы анталогіі «Сучасная літаратура краін СНД», якія ўключаюць творы прозы, паэзіі і дзіцячай літаратуры, перакладзеныя на рускую мову. У праекце ўдзельнічаюць усе краіны, якія ўваходзяць і ўваходзілі ў склад СНД. Праект рэалізоўваецца пры садзейнічанні спецыяльна створаных рэдакцыйных саветаў у кожнай краіне-ўдзельніцы. Праца дазволіла скласці досыць аб'ёмную і яркую карціну сучаснага стану літаратур народаў краін СНД, прадставіць найбольш актуальныя тэмы і пытанні, якія сёння ўздымаюць аўтары.

У анталогію сучаснай прозы ўвайшлі творы 94 аўтараў з 11 краін. Аб'ём кнігі — больш за 1200 старонак. Аўтар прадмовы — вядомы празаік і сцэнарыст, усімі паважаны Цімур Пулатаў, класік узбекскай літаратуры. У паэтычную анталогію ўвайшлі вершы больш за 100 паэтаў, аўтарам прадмовы да яе выступіў вядомы казахскі паэт, пісьменнік, дыпламат і грамадскі дзеяч Алжас Сулейменаў. Том дзіцячай літаратуры не менш прадстаўнічы. У ім — творы амаль ста найлепшых сучасных аўтараў дзіцячай літаратуры з 11 краін. Прадмову напісаў адзін з самых папулярных дзіцячых

пісьменнікаў на прасторы СНД — паэт, драматург, сцэнарыст Андрэй Усачоў.

У анталогію сучаснай прозы ўвайшлі творы многіх папулярных беларускіх аўтараў: народнага пісьменніка Беларусі Мікалая Чаргінца, лаўрэатаў дзяржаўных і літаратурных прэмій Івана Саверчанкі, Уладзіміра Саламахі, Георгія Марчука, Віктара Праўдзіна, Уладзіміра Гаўрыловіча. У кожнага пісьменніка свой метады рэалізацыі творчай задумы, свая мастацкая манера. Але ўсе яны сыходзяцца ў адным: прадстаўляюць беларускую літаратуру, у якой асэнсоўваецца сучасны свет у яго разнастайнасці.

У анталогіі сучаснай паэзіі — багацце беларускага паэтычнага слова. Чытач сустрэне імёны такіх вядомых майстроў слова, як Уладзімір Карызна (аўтар слоў гімна Беларусі), Міхаіл Пазнякоў (шырока прадстаўлены ў школьнай праграме), Уладзімір Мазго (паэт-песеннік), творчасць якіх напоўнена яркай вобразнасцю, разважаннямі пра лёсы пакаленняў, філасофскім разуменнем жыцця. Усяго — дзесяць аўтараў з Беларусі.

Беларускія старонкі ў томе дзіцячай літаратуры звязаны з творчасцю пісьменнікаў, чые творы даўно палюбіліся юнаму чытачу, — Міколы Чарняўскага, Ніны Галіноўскай. Найлепшыя літаратурныя традыцыі папярэднікаў працягваюць Генадзь Аўласенка, Алесь Карлюкевіч, Алена Стэльмах, Кацярына Хадасевіч-Лісавая. Сучасную дзіцячую літаратуру ў Беларусі адрознівае разнастайнасць жанраў, накіраванасць на духоўна-маральнае выхаванне, актыўнае далучэнне да чытання.

У Мінску прадстаўлены анталогіі-білінгвы: сучаснай рускай прозы і сучаснай рускай паэзіі. Выпушчаны яны ў партнёрстве з выдаўцамі краін Садружнасці, адпаведна, у 11 варыянтах, гэта значыць, на рускай і на ўсіх мовах краін — удзельніц праекта. Гэта ўнікальныя выданні, паколькі сучасныя расійскія пісьменнікі і паэты за апошнія тры дзесяцігоддзі перакладаліся на мовы народаў краін СНД яшчэ радзей, чым нацыянальныя пісьменнікі на рускую.

Своеасаблівай культурнай падзеяй стаў пераклад сучаснай рускай прозы і паэзіі на беларускую мову, да якой далучыліся многія вядомыя літаратары Беларусі, якія паспяхова рэалізоўваюць сябе ў перакладчыцкай дзейнасці. Як вядома, руская літаратура новага тысячагоддзя ўбірае ў сябе найлепшыя ўзоры рускай класікі, і ў той жа час ёсць нямала пісьменнікаў, якія ствараюць незвычайныя, прарыўныя творы. Анталогіі рускай прозы і паэзіі цікавыя тым, што ў іх ярка адлюстравана карціна сучаснага літаратурнага працэсу ў Расіі.

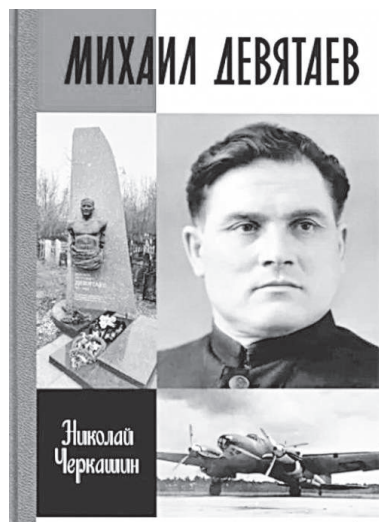
Анталогіі-білінгвы даюць унікальную магчымасць пазнаёміцца з творами многіх сучасных расійскіх аўтараў на мове арыгінала — рускай — і адчуць гучанне твораў у перакладзе на беларускую мову. Гэта, безумоўна, узаемаўзбагачае нашы культуры.

Марыя ЛПЕНЬ

Лёс

паветранага аса

У маскоўскім выдавецтве «Молодая гвардия» ў серыі «Жыццё знакамітых людзей» пабачыла свет дакументальнае даследаванне «Міхаіл Дзевятаеў» — кніга вядомага расійскага пісьменніка-марыніста Мікалая Чаркашына, які нарадзіўся ў Ваўкавыску, на Гарадзеншчыне. Сваё выданне наш зямляк прысвяціў легендарнаму паветранаму асу.

— За ўсю гісторыю войнаў XX стагоддзя нікому яшчэ не ўдавалася зрабіць тое, што зрабіў старшы лейтэнант Міхаіл Дзевятаеў: падняць у паветра нямецкі самалёт і вылецець на ім з-пад носа праціўніка, — зазначае пісьменнік Мікалай Чаркашын. — Усё, хто ўнікаў у гэтую неверагодную гісторыю, захапляла спалучэнне шчаслівых выпадковасцей, дэтэктывуны ход падрыхтоўкі да захопу самалёта і самога палёту.

Але пры гэтым за кадрам засталася найважнейшая дэталі: самалёт Хе-111, на якім пераляцела лінію фронту група Дзевятаева, быў носьбітам многіх ваенных сакрэтаў нямецкіх ракетчыкаў. Ён жа быў наспігаваны апаратурай для адсочвання палёту ракет і кіравання імі з паветранага КП! Болей за тое, старшы лейтэнант Дзевятаеў паведаміў камандаванню дакладныя месцы размяшчэння стартавых сталоў на палігоне, і па іх быў нанесены знішчальны ўдар з паветра. Калі аб гэтым даляжылі Герынг, ён прыйшоў у лютасць і загадаў аддаць пад трыбунал начальства лагера Пенемюндэ з камендантам аэрадрома на чале...

Кніга пра героя, якая пабачыла свет накладам 2000 экзэмпляраў, прэзентавана і ў час мерапрыемстваў XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу.

Нагадаем, што Мікалай Чаркашын, лёс якога цесна звязаны з Беларуссю, дзе ён жыў не толькі ў Ваўкавыску, але і Баранавічах, Шчучыне, Смаргоні, з'яўляецца аўтарам многіх гістарычных кніг, твораў, якія расказваюць пра Ваенна-марскі флот СССР, а таксама Расійскай імперыі. Зусім нядаўна ў Выдавецкім доме «Звязда» пабачыў свет раман М. Чаркашына «Берасцейскія вароты».

Мікола БЕРЛЕЖ

На мяжы злачынства і пакарання

На пошту выдавецтва «Чатыры чвэрці» амаль пяць гадоў таму прыйшла заяўка ад аднаго аўтара. Імя Ксеніі Бахаравай было знаёмым толькі па крымінальнай тэлепраграме «Зона Х», якая асвятляла некаторыя жажлівыя моманты з нашага жыцця. Зацікавіла, як жа магла Ксенія Васільеўна «адаптаваць» жывыя выпадкі ў мастацкі твор. Насамрэч адразу пасля азнаямлення з рукапісам стала зразумела, што прадстаўленая аповесць, напісаная проста мовай пра няпростыя ды незвычайныя з'явы, зацікавіць і чытачоў. Сюжэт інтрыгаваў, хацелася ісці за аўтарам, каб даведацца, што адбудзецца далей.

Вядома, што дэтэктыў як жанр з'явіўся ў 1841 годзе «з лёгкай рукі» Эдгара По. Яго «Забойства на вуліцы Морг» — любімы твор многіх да сёння. Крымінальная проза заўсёды прыцягвала ўвагу чытачоў загадкаваасцю падзей, складанасцю высвятлення абставін злачынства.

Мы запрасілі Ксенію Васільеўну да сябе ў рэдакцыю, распытвалі, як здарылася, што яна ўступіла ў пісьменніцкую каляіну менавіта з крымінальнымі тэмамі. І вось што яна расказала: «Напрыканцы 2000 года я ўпершыню выйшла ў эфір у якасці вядучай, стваральніца і кіраўніца тэлевізійнай праграмы «Зона Х», крымінальных навін 24/7. Атрымалася, што мая заяўка перамагла ў конкурсе новых перадач. Нарадзілася і адпаведная назва, а праз два месяцы мы атрымалі галоўны прыз з рук вядомага пісьменніка Аркадзя Вайнера на Міжнародным фестывалі праваахоўных праграм. Праз

тры гады я далучылася да вытворчасці дакументальных фільмаў «Дакументальная сага» на тэлеканале Лад і «Злачынства стагоддзя» на тэлеканале АНТ. Знаёмілася з прафесійнымі следчымі, наведвала амаль усе турмы і калоніі, бачыла вінаватых і не зусім. Некаторыя з іх засталіся ў памяці і душы, захацелася занатаваць на паперы іх псіхалагічныя вобразы і неверагодныя лёсы. У архівах знайшла чорна-белую кінастужку следчага эксперыменту 1971 года, на якой сівы фігурант крымінальнай справы выкопваў на могілках слоік з грашмыма. Два дзясяткі арыштаваных злачынцаў так хавалі заробленае на сельскагаспадарчай кааперацыі пад кіраўніцтвам старшыні, прадпрыемальніцкі талент якога намагаў залатую жылу, што дазваляла кожнаму работніку зарабляць да 400 савецкіх рублёў на дзень. Паколькі траціць іх не было куды, захоўвалі ў

банках на могілках. Безумоўна, галоўны герой гадоў на сорак апярэдзіў свой час. Тады ў мяне нарадзілася першая кніга пад назвай «Кооп стоп», яна і акрэсліла мой цяпер любімы жанр — дэтэктыў, у якім спалучаецца пэўнае веданне дэталей крымінальнай справы і спецыфічнай мовы.

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» ўжо ўбачыла свет другая кніга аўтара

«Блуждающий бумеранг», заснаваная таксама на рэальных падзеях: пра самаадданае, гарачае каханне жанчыны, для выратавання каханага гатовай нават на злачынства. І першая, і другая кнігі, якія трапілі ў новую выдавецкую серыю «Дэтэктыўныя гісторыі», апраўдалі нашае чаканне — зацікавілі чытацкую аўдыторыю.

А цяпер мы знаёмім чытачоў «ЛіМа» з трэцяй кнігай Ксеніі Бахаравай «Хмельной транзит». Пачатак, які інтрыгуе, а таксама версіі, што з'явіліся ў ходзе расследавання, і дэталі злачынстваў, якія шакіруюць нечалавечнасцю, трымаюць чытача ў напружы да самага канца. Крымінальныя дзеянні яе герояў таксама маюць пад сабой дакументальную аснову. Выбудоўваючы сюжэт, аўтар-журналіст, які ведае не па чутках аб злачынным свеце, імкнецца данесці жыццесцвярдзальную ісціну: за зробленае зло абавязкова прыйдзе адплата.

Прэзентацыя новай кнігі адбудзецца ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы 29 сакавіка. З задавальненнем запрашаем усіх на сустрэчу з цікавым чалавекам і таленавітым пісьменнікам.

Ліліяна АНЦУХ, дырэктар і галоўны рэдактар выдавецтва «Чатыры чвэрці»

Зіхоткае неба вясновых мар

Нядаўна творцы многіх краін адзначалі Сусветны дзень паэзіі. Што такое натхненне, верш, лірычны вобраз? Адказы на гэтыя пытанні — у радках айчынных пісьменнікаў, прадстаўленых да ўвагі чытача. У кожнага сваё меркаванне на гэты конт, але навідавоку ўзнёслае стаўленне да слова, уласцівае кожнаму з іх...

Ларыса ВЫРКО
Брэсцкая вобласць

Якая шчодрая зямля на Беларусі!

Да 140-годдзя з дня нараджэння
Янкі Купалы і Якуба Коласа

Якая шчодрая зямля на Беларусі!
Растуць асілкамі дубы
ў лясх і пушчах.
Спявае песні люд, расказвае быліны
На роднай мове, а не на латыні.

Тут ад асветніка і друкара Скарыны
Адкрылі кнігі ведаў у Айчыне.
Уздавала Беларусь сыноў нямала,
І сярод іх ёсць Колас і Купала.

Два геніі сягалі аж да зораў.
Два светачы духоўныя ў прасторы,
Два змагары за ічасце, долю.

Ішлі яны ў паход, людзьмі каб звацца.
І словам клікалі народ з бядой змагацца
За родны край, за мірны дзень, за волю.

Рагнед МАЛАХОЎСКИ
Мінск

Ганаруся

Ганаруся зямлёй, на якую жадаю
з чужыны вярнуцца.
Ганаруся, калі адчуваю ічкаю
пяшчоту дажджу.
Ганаруся каханнем, пачуццямі,
што не згасаюць, не гнуцца.
Ганаруся сабой, калі ўпэўнена
ў шэрую далеч гляджу.

Ганаруся юначымі марамі,
што ў адзіноце сагрэюць.
Ганаруся, калі не ліецца ў краінах
дарэмная кроў.
Ганаруся вачыма бацькоў, што гараць
і з гадамі мудрэюць.
Ганаруся начнымі званкамі па скайпе
надзейных сяброў.

Ганаруся, калі урачыста ўздымаецца
сцяг на чужыне.
Ганаруся размоваю з бліжнім у вечным
віхуры падзей.
Ганаруся паклонам у лесе прыветлівым
кожнай ажыне.
Ганаруся, калі не цураюся неапраўданых
надзей.

Ганаруся слязьмі, што ішчымліва цяклі
за здароўе і ічасце.
Ганаруся, калі рассякаю халодныя
хвалі вяслом.
Ганаруся свабодай. Не шкода на плаху
Радзімы пакласці.
Ганаруся і ў храме святым,
і у помыслах Боскім святлом.

Ганаруся, калі за грахі справядліва
наступіць расплата.
Ганаруся, што разам усе мы імкнёмся
да велічных зор.
Ганаруся, калі па бяргенцы збіраецца
ўтульная хата.
Ганаруся, як словы ў радок суправодзіць
мільготны курсор.

Ганаруся бясстрашшам,
калі ў забыццё закалочваю боязь.
Ганаруся ад прадзедаў спадчынай,
што і ў крыві, і ў вадзе.
Ганаруся ўзаемным дабром за любую
надзённую дробязь.
Ганаруся жыцця хараством,
што пакуль яшчэ не разгледзеў.

Ганаруся мінулым, хвілінай маўчання
пад лёсавай аркай.
Ганаруся ўсвядомленым, зведаным,
кожным сваім адкрыццём.
І ў праклятай нягодзе-бядзе ганаруся
ўзнятаю чаркай.
І, як слухаю шум дзетвары,
ганаруся зялёным жыццём.

Іван КАПЫЛОВІЧ
Мінск

Як многа гучных слоў
У свеце немаўклівым.
Пачуе сэрца зноў —
Прыйшоў час нешчаслівы.

За словамі — мана,
Схаваць якую цяжка,
За словамі відна
Уся штучнасць і нацяжка

Складанага жыцця,
Заблытанага лёсу.
Пачую шэпт лісця
І гляну на нябёсы.

Не, лес мой не маўчыць:
Раскажуць лесу гукі
Аб дні і аб начы,
Матыў сустрэч, разлукі.

Не трэба лішніх слоў —
Ёсць святасць у маўчанні.
Хачу я зноў і зноў
Чуць лісіцяў шэпт світальны.

Фота Кастуся Дробава.

Галіна ЗАГУРСКАЯ
Полацк

Прыходзіць час...

Санет

Адкуль яны бяруцца, словы,
Ідзе адкуль узлёт душы,
Каб без усякае умовы
Верш нарадзіўся у цішы?

Усё прыходзіць ад любові —
Усё ў жыцці, што ні кажы,
Ці ў небе месяца палова,
Ці ззяе ўвесь ён у вышы.

Прыходзіць час, яго імгненне,
І нараджаецца санет —
Душы парыўнае свячэнне.
Такое Небу прысвячэнне,
Каб успрыняў і вышні свет
Душы раскрыленай маленне...

Яўген СКИБСКИ
Мінск

Паэтам, якія адышлі

Зорныя коўдры паэтам як стрэхі,
Хікто іх не вырве з-пад гэтых стрэх...
Крыкнуць — да нас далятае рэха,
сумленне нібыта жалезам трэ.

Не, не мы ляжым пад змрочнымі ёлкамі,
але ж калісьці лёс прыбярэ і нас.
Не, не мы раскінуліся вясёлкамі,
у неба ўзняўшыся ці на Парнас.

Мы робім справы нашы звычайныя...
А з цягам часу вастрэй адчуваем —
не нашы слёзы, горкія ды адчайныя,
зямля ў азёры свае ўбірае.

І ў кожным возеры столькі гора,
што сто паэтаў знойдуць сабе ручай.
Яны сальюцца — і новы паэт, як мора,
зламае межы з назвамі боль і адчай.

А ці душу адмыюць душы салёныя?
А ці народзяцца ў сэрцы новыя мэты?
Пабачыўшы твары іх і імёны,
Ці скажуць: найлепшыя нашы паэты?..

Жыццё то лашчыць, а то ламае,
то ў абдымкі, а то ў ціскі бярэ,
і хоць марудна, — памалу я
цэгламі ў помнік ім кладу катрэны.

Алесь ГАНЧАРОЎ
Магілёўская вобласць

Натхненне

Натхненне — нібы тая птушка:
Яго не зловіць абыякавы.
Яно то тут, то ў небе гушкае —
І слодыч яго — не ўсякаму.

Як вабіць прыгажосць яго!
Да зор высокае памкненне

Юнацтва светлага твайго,
Цяпло душы і прыцягненне...

Яно прыходзіць нездарма
І авалодвае табою —
І ічасця большага няма,
Як музыкай радкоў з зарою
Ўзлятаць за сіні небакрай...
Натхненне — гэта дзіўны рай.

Алена КОТАВА
Брэсцкая вобласць

А вершы пішуцца ад ічасця, ад кахання,
Ад гора ды няічасця і тугі.
Каханыя іх пішуць у час расстання,
А я пішу, каб з лёгкае рукі.

А я пішу, каб у казіцы апынуцца,
Каб асалоду гукаў адчуваць,
У дзяцінства на хвілінку каб вярнуцца,
І бесклапотнасць тую адчуваць.

А я пішу, жыццё каб упрыгожыць,
Каб сэрца зноў адчула хуткі бег,
Каб ты, чытач, чытаў і думаў: «Можна,
У гэтым і ёсць ічасце, чалавек?»

Вольга САКАЛОВА
Мінск

Пеўнік Сашка

Раскажу я суседкам
Свой вялікі сакрэт:
У мяне, у паэткі,
Нават пеўнік — паэт!
Гляне скоса ў паперы —
Рыфмы спрытна дзяўбе...
Гэта ж трэба, манеры:
Мае вершы — сабе!
Вырас ён у прыполе,
Чуў задумкі мае...

Ці ад горкае долі
Гэтак вершы клое?
Перастаў бы ты, пеўнік,
Мае вершы скрадаць.
Не навершы, напэўна,
Як іх цяжка складаць.
А суседкі смяюцца:
Тут, паэтка, прасцей.
Калі добра дзяўбуцца,
Значыць, крытык расце!..

Галіна РАГАВАЯ
Гомельская вобласць

Верш без загалоўка

Вершы без загалоўкаў... Пра што яны?
Кожны такі ўсе стыхіі ў сабе трымае.
Ява ў ім адлюстравана альбо сны?
Або такое, што назвы зусім не мае?

У безыменным няўлоўныя ёсць свае
Пахі і колеры, гукі і іх адценні...
Кожнае слова нотку сваю пяе —
Безліч мелодый дае гэтых слоў трымценне.

Тут усё роўна — вялікі, маленькі хоць —
Вершы — вольныя коні,
а ты ўсяго толькі пешы.
Калі сумееш накінуць на верш аброць
І прытрымаць — надпішы заглавак вершу.

Зінаіда ДУДЗЮК
Брэст

Колькі паэтаў на Беларусі,
Я палічыць нават і не бяруся.
Шмат іх было і будзе заўсёды —
Спеўнае вельмі сэрца ў народа.
Спеўныя нашы палеткі і пушчы.
Раз іх пабачыш – навек не адпусцяць.
Кожнае дрэўца і кожная кветка
Нешта шапочуць пад ветрам улётку.
Кожная рэчка і ручаіна
Ціха гамоняць з роднай краінай.
Птушкі таксама ўвесь год не змаўкаюць:
Ціўкаюць, свішчуць, куваюць, спяваюць.
Той жа, хто чуе і спеў разумее,
Чуйнай душою змоўчаць не ўмее —
Вершы складае міжволі пры гэтым,
Хоць і не лічыцца покуль паэтам.

Надзея МОМЛІК
Брэсцкая вобласць

Песнярам Беларусі

Праз сталасць гадоў, цераз зімы і леты
Нястомная песня гучыць.
То голас вялікіх народных паэтаў.
Яму ў непагаснасці жыць!

Бо там, дзе буяюць крыштальныя росы
І водар ад свежай раллі,
«Малітвы» прачулай ёсць адгалосак,
Пяшчота ад «Новай зямлі».

Бо там, дзе світанні віталіся з гаем
І дзе гаманілі лясы,
Раслі хланчукі ў баравым, ціхім краі,
У чарах дзівоснай красы.

З дзяцінства пазналі нястачу, нягоды,
Пакутліва часам жылі.
Душой успрымалі гаротнасць народа,
З народам заўсёды былі.

Вы гонар маёй непаўторнай краіны,
Прызнанне і слава яе.
Ваши скарб у вяхах незабыўных не гіне,
У моўным сюзор’і жыве.

Вялікаснай мовы сярэбраны голас
Крынічным струменем звініць.
То песню Радзіме Купала і Колас
Спяваюць ля родных крыніц.

З’явіліся ў свеце дзве яркія зоркі,
Каб песні народу спяваць.
Не згаснуць давеку —
Яны векапомна гараць.

Яна ЦЭГЛА

Заўтра на XXX Мінскай міжнароднай выстаўцы-кірмашы адбудзецца падвядзенне вынікаў конкурсу малых літаратараў «Першацвет». Прапануем увазе чытачоў прозу адной з удзельніц гэтага творчага саборніцтва.

Шаман

Шаман Іван прачнуўся на світанку. Калі жывеш у лесе, немагчыма схавацца ад сонца. Нават складзены з галля і лісця шалаш прапускаў сонечныя промні. Тыя пясчотна, па-жаночы гладзілі тэкстурны твар мужчыны, казыталі вусы.

Толы, ён уставаў з тапчана, што быў замест ложка. Пад ём гэты мог цягнуцца скрозь квантавыя сусветы і паралельныя рэчаіснасці. Ніхто не замінаў пустэльніку ажыццяўляць гэты фінт.

Сонца ўжо стаяла высока, калі шаман выходзіў са свайго сховішча. Паляна, дзе ён жыў, была невялікая і змяшчала ўсё, што патрэбна. На белай тканіне ляжалі зубы, белыя, з налётам моху, што з'явіўся за ноч. З ціхім пстрыкам шаман Іван паставіў зубы ў сківіцы на месца.

Цёмная скура адцянялася зялёным наваколлем. Левая рука бессаромна ляжала ўздоўж цела. Апусціўшыся на адно калена, пустэльнік падняў з зямлі ключ, якім заводзяць гадзіннік.

Павярнуўся тварам да сонца ды здаровай правай рукой усадзіў бронзавы ключ сабе ў грудзі. Цяжкі выдых вырваўся з яго рота з халоднымі і сухімі зубамі.

Сціснуўшы рабрыстыя ключ пальцамі, упрыгожанымі чорнымі валасамі, такога ж колеру татуіроўкамі і срэбным пярсцёнкам, ён пачаў круціць яго з усёй сілы, што толькі меў.

Чым далей пракручваўся ключ, тым глыбей і часцей дыхаў шаман. Шырокія плечы ўздымаліся вышэй, левая рука паднялася і таксама ўхапілася за ключ. Цяпер дзвюма рукамі Іван заводзіў свой жыццёвы цыкл. Абуджаючыся ад сну, мужчына пачынаў бачыць свет, улоўліваць пахі, нагамі стаяць на зямлі, а не завісаць у паветры, адчуваць холад ранішняга лесу.

Басанож ён пакрочыў праз лясны гушчар. Галіны і ігліцы краналіся мяккага цела. Людзі складаліся з костак, скуры, мяса, вантробаў і часам душы, таму маглі жыць у горадзе. Шаман не хадзіў сярод людзей, бо складаўся зусім з іншага:

— сіла — трымала яго цела напружана-вытанчаным, была замест костак;

— шоўк — каштоўная тканіна, якая мела здольнасць стрымліваць усе памкненні шаманскай душы ў цэле;

— энергія — тое, што замяніла мяса і тлушч для яго (калі націснуць на шаўковую скуру пустэльніка, то можна адчуць рух яе плывняў);

— тонкія металічныя ніткі змяшчаюць у сабе адзінае жывое ў цэле — кроў.

Душы і яе заменнікі ў яго не было.

Ён нарадзіўся ад таго, што дзве ведзьмы стукнуліся лбамі, калі не падзялілі мужчыну. Сусвет пасмяяўся з іх, ды паслаў аднаго сына на дзвюх.

Шаман Іван любіў жанчын, якія былі падобны да яго малярэй. Сексапільныя, цэлыя, жывыя, шалёныя, з вачыма, вантробамі, скурай і косткамі. Пустэльнік любіў у жанчынах тое, чаго сам не меў.

Аглядаючы лясныя прасторы, якімі не валодаў, ён адчуваў, як сонца

хозіць за ім. Упэўніўшыся, што ўсё добра — птушкі плывуць па стрэлцы гадзінніка, сабакі спяць у ярах, бурштынавыя камяні ззяюць на сонцы, а шклянныя воды непарушныя, — шаман вярнуўся да сябе.

Распаліў вогнішча, накрыў траву невялікай коўдрай і лёг на яе. Закінуўшы рукі за галаву, ён назіраў за той часткай неба, што была яму дасяжна. У аблокаў даведаўся апошнія навіны з чалавечага свету, дзе яму месца не было.

Агонь ад вогнішча шамана было відаць далёка. Котка, якую нарадзіў гэты лес, доўга блукала па ўзгорках і нізінах. Пакуль кроплі расы ёй не падказалі, хто жыве ў лесе.

Котка баялася аднаго жыхара, які не меў той цеплыні і чысціні, што любяць калі. Але пустэльнік вабіў і спакушаў яе вогнішчам і наяўнасцю ежы.

Яна выйшла з цемры на святло вачэй мужчыны. Той моўчкі назіраў за ёй. Чорныя вочы шамана апякалі бакі. Котка ціха ступала, абышла вогнішча і наблізілася да мужчыны.

Шаман Іван дастаў адну руку з-пад галавы і склаў паўколам. Гэты жэст жывёла ведала. Паводзячы прывітальна ў паветры хвостом, пераступіла руку і ўлеглася ў прасторы, якую ён акрэсліў. Галаву з мяккім носам і доўгімі вусамі яна паклала на грудзі шамана, што ціха ўздымаліся.

Узяўшы цыгарэту, якая ляжала на пні, позіркам падпаліў яе. Котка павяла носам, адчуўшы пах тытуню, нічога не сказала. Белыя струмені дыму выпякалі з рота шамана. Цягнуліся ўверх, спрабуючы ператварыцца ў туман.

Туман

На першым дрэве, каля рысы, дзе пачынаецца лес, сядзела птушка. Учапіўшыся лапкамі за невялікую галінку, істота задрала дзюбку да сонца. Разавіла яе, каб наесціся промнямі, але вырашыла заспаваць.

Песня птушыная. Апошняя. Не было ёй пары, не было другой такой. Спявала, не ведаючы, што на кліч ніхто не прыляціць.

За птушкай, якая вось-вось памрэ, назіралі дзве пары вачэй. І ўсе чатыры вокі належалі шаману. Той стаяў у чорным адзенні і хацеў есці. Рука цягнулася да стрэльбы, каб забіць птушку.

Ён дастаў зброю, але пакінуў яе на ўскрайку лесу. Што за шаман, калі ходзіць са стрэльбай? Там жа пакінуў і ўсё адзенне. Узяў з сабой толькі пачак цыгарэт. Нічога чалавечага яму не патрэбна. У пашпарце замест слоў лічбы.

Азірнуўся на развітанне. Там вялікае поле. З канямі, якія трасуць галоўкамі, блакітнымі істотамі, што мігусяцца ў траве, і бусламі, якія чырвонымі дзюбамі стукаюць у шкло раніцай. Занадта доўга пустэльнік спрабаваў быць сярод людзей. Але атрымаў толькі веды і боль. Каб сэрца працавала, яму патрэбны пакуты.

Калі няма болу і пакут, шаман сам руйнуе ўсё навокал. Ён хацеў уцячы ад туману, а трапіў у бараносіцу. Кожны крок босых ног па лясных дарогах знішчаў успаміны. Шаман зацята крочыў перад, шаман настойліва сціраў твары людзей, шаман упарта адразаў усе шляхі вяртання.

Лес, куды ён зайшоў, каб ператварыцца з чалавека ў істоту, абступіў мужчыну гушчаром. Каб нікому не прыйшло ў галаву паўтарыць гэты шлях. Забыўся на твары бацькоў, сясцёр і братоў, жанчын, якіх хакаў і з якімі спаў, сяброў, сябровак і сабак.

Запомніў адно. Не бывае непрыгожых твараў, адзіная брыдота ў чалавеку — грываса злосці. Звужаныя вочы, напру-

жаны нос, выскал зубоў. Шаман зусім не любіў паказваць зубы. Пустэльнік лічыў за лепшае глядзець на свет шырока расплюшчанымі вачыма, чорнымі зрэнкамі ўлоўліваць кожны рух сусвету. Ён быў яшчэ чалавекам, але за ім цягнуўся доўгі хвост. Дзевяць, вішнёвы, сустрэча. Ён помніў гэтыя тры словы, калі вяртаўся туды.

Мінулае жыццё пакінула падарункі. У жывёлы хвост з шэрсці, а ў чалавека — з кармы. Як драпежнік, шаман насіў свой даўжэзны хвост паўсюль, дзе быў, ды руйнаваў усё, што мог.

У бярозавым гаі, дзе звычайна ззяе сонца, стаяў туман. Ісці праз яго небяспечна, абысці немагчыма, таму пустэльнік сеў чакаць. Туман знікне, а істота, якая яго стварыла, стане бачнай.

Дастаў цыгарэту і закурыў. Дым з яго рота даваўся да туману, але адрозніваўся колерам. Прыроду не падмануць. Чым даўжэй мужчына чакаў, тым больш яму падавалася, што туман падбіраецца да яго, а не знікае.

Ён выцягнуў нагу, густа аброслую валасамі, і пачаў сачыць. Праз тры дні мяжа туману дайшла да яго нагі. Праз тыдзень туман дасягнуў калена. Вырашыўшы больш не чакаць, шаман падняўся і пайшоў у абход. Там ён і сустрэў таго, хто спрабаваў схавацца ў тумане.

Шэры ваяр, падобны да валуна, што ляжыць каля дарогі, выставіў перад пустэльнікам свой меч. Той адлюстроўваў сонца, якое ўсміхалася, бачачы сябе на метале.

Ворагі стаялі адзін насупраць аднаго. Ваяр кінуўся першы, але зброя сагнулася, стукнуўшыся аб цела шамана. Апошні забраў меч і абматаў вакол далоні, нібыта гэта не каваная прылада смерці, а шэрая тканіна, як і сам ваяр.

Зразумеў шэры чалавек, хто перад ім, і адступіў. Упэўніўся, што мячом яго не адолець. Не чалавек, а сіла перад ім. Асілак.

— Як называецца, калі ідзеш у туман, а ён адступае ад цябе? — запытаў вораг пустэльніка, каб адцягнуць яго ўвагу. — Тая адлегласць, што заўсёды застаецца паміж цэлам і туманам?

— Не ведаю, бо ў мяне з туманам не так, — шаман раззлавана адкінуў сапсаваны меч. — Туман ахінае мяне, любіць, прымае, цалуе ў шчокі. А ты яму не падабаешся, вось ён цябе на адлегласці і трымае.

— Куды мне ісці? — ваяр быў абязброены, таму хацеў памірыцца.

— Ідзі на поле, свой меч у плут пераплаў ды нарэшце зрабі баразну на зямлі, а не ў жаночай душы.

Ваяр стаў на калена перад шаманам. Пасля пайшоў у чыстае поле. Закінуў на плячо меч, той уеўся ў жывую скуру, пацякла кроў, што тонкай стужачкай паказвала, дзе блукаў ваяр.

Шаман забыўся на яго і пайшоў у туман. Каб пабыць унутры, адчуць яго сілу. Ён не любіў дождж, яго раздражнілі навалыніцы, ён не хаваўся ад бараносіцы, трывала стаяў пад імжой.

Супраць туману ў яго не было сіл. Той чакаў і спакушаў пустэльніка. Белымі плячыма, дзвючым святлом душы. Праз смугу толькі яркае сонейка прабецца, ды і тое стане глухім да таго, што адчувае шаман.

Павуцінне

Сапраўдную жанчыну можа спакусіць толькі лес. Каменныя хмарачосы горада нагадваюць гуму, якая націрае скуру. У доўгіх гетрах і сарафанах яна сядзела на ганку дома, што ззяў ліхтарамі і колерамузыкай. З калонак выраваліся рваныя рытмы кіслотнай музыкі.

Тры хвіліны таму дзяўчына адмовілася ад цыгарэты на найбліжэйшае жыццё. У наступным паглядзім.

Мужчына ў профіль меў падабенства з лепрыконсам, хоць на Міншчыне яны і не водзіцца. На паголенай галаве адлюстроўваліся колеры дыскашара. Менавіта ён і выказаў думку пра сапраўдную жанчыну.

Дзяўчыну ж гэта не цікавіла. Былі гады, калі ёй балелі вочы. Нягледзячы на тое, што яна была гуллівай, а яе слёзы — свінцовымі. Яна думала, што яе крыштальную душу ўратуе сабака, але той мог толькі скрэбці кіпцюрамі па каштоўным духоўным цэле гаспадыні.

Лысы лепрыконс паверыў, што яна працуе дрэсіроўшчыцай тыграў і львоў у мінскім заапарку. Яна з усмешкай распавядала, як з Петрававодска дастаўлялі тыграў, што маленькіх льявят вазілі на тралейбусах, каб ім было цёпла. Ён верыў і слухаў зачаравана.

Дзяўчына, якая адчувала сябе рыбай, сапраўды была дрэсіроўшчыцай. Толькі звяры доўга яе не вытрымлівалі. А іх сэрцы, адданыя ёй добраахвотна, ляжалі ў скрыні, як каштоўны скарб.

Не свінцова-чуллівая, не шкляная, не з сабакам, ды не рыба. Яна была непазнанай альбо, можа, непазнавальнай. Непазнаная дзяўчына была сабой. Ні срэбнай, ні мядовай, ні залатой, ні калляровай. У люстэрку была яна — блакітныя вочы, чырвоныя вусны, спалоханы нос, гарачыя шчокі.

— Я нарадзіўся ў кастрычніку ў Вільні. Ты таксама ў кастрычніку, але ў Іўі, — сказаў пустэльнік, калі падышоў да дома. Усе госці былі ўнутры.

Чорны шаман з чорнымі вачыма і чорнай душой павёў яе праз лес. Непазнавальная глядзела на дрэвы, шчэрыла зубы і блукала цэлам. Кашчавая рука шамана трымала яе — мяккую. Худое цела было сілай. Калі б сіла была чалавекам, то яна была б шаманам. Ён баяўся сваёй моцы і хаваўся ад яе ў сутарэннях думак.

Шэры ваяр са зламаным эфірам думак у галаве гатовы быў неслі дзяўчыну лясной дарогай. Ён быў крутлы, крывы, зацятый. Ваяр любіў усіх жанчын, якія траплялі ў поле зроку. Тактыка, што дапамагала яму перамагаць. Ён быў рыбаком і думаў, што калі яна рыба, то зловіць яе.

Ад рыбы ў непазнанай дзяўчыны была толькі слізкая скура. Яна выслізнула з яго рук.

Ваяр і шаман спрабавалі паказаць ёй лес. Дрэвы і мох, што выпякалі адно з аднаго. Сонца і халодную зямлю, якія злучаліся толькі на гарызонце. Халоднае паветра і халодную расу.

Гледзячыся ў люстэрка лужыны, бачачы свае вочы-лужыны, дзяўчына прызналася сабе, што яна і ёсць лес. Не лясная німфа, дрыяда, маўка. А менавіта лес, аточаны возерам. У гэтым лесе ёсць усё: рыбы, якія жывуць у возеры, і толькі чырвоныя хвасты тырчаць з вады; свінец, каштоўнымі рудамі захаваны ў нетрах; чуліваасць, што сонечным святлом лашчыць любую істоту; сабакі, якія зграямі бегаюць па лесе ў пошуках прыгод; шкло, што бяскрыўдна раскладалася на часціцы сярод воднай роўнядзі.

Невядома наконт яе чалавечай альбо жаночай сапраўднасці. Яна проста лес. Глыбока схаваны, амаль недасяжны, але жывы, з паветрам і крывёй. Там растуць грыбы і спеюць чарніцы.

У гэтым лесе барадатыя мужчыны і даўгатварыя жанчыны іграюць на барабанах. Чорныя шаманы і шэрыя ваяры спакушаюць людзей, але змагаюцца за ўладу на Полі, па-за лесам.

Будзьце асцярожныя, калі ідзяце па лесе, не трапляйце ў павуцінне. Гэта павук Макбут атабарыўся на адным месцы ў знаёмым лесе.

Калі душы народаў пяюць ва ўнісон

Дні літаратуры Узбекістана ў Беларусі, якія праходзяць у рамках XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, адкрыліся 20 сакавіка мерапрыемствам у фармаце круглага стала. Беларускія пісьменнікі сустрэліся з узбекскімі калегамі ў Мемарыяльнай зале сталічнага Дома літаратара, каб абмеркаваць пытанні беларуска-ўзбекскіх літаратурных сувязей. Праклададце новага культурнага мастка паміж двюма краінамі было замацавана падпісаннем Мемарандума аб супрацоўніцтве паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Цэнтрам народнай дыпламатыі Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва ва Узбекістане.

Удзел у імпрэзе, акрамя гасцей з Узбекістана, узялі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, Аляксей Чарота, Міхась Пазнякоў, Уладзімір Мазго, Рагнэд Малахоўскі, Анатоль Матвіенка, а таксама загадчыца аддзела аналітыкі і знешніх літаратурных сувязей Інстытута літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава, член праўлення Саюза пісьменнікаў Казахстана Святлана Ананьева і часовы павераны ў справах Рэспублікі Узбекістан ў Рэспубліцы Беларусь Рахматула Назараў. Мадэратарам сустрэчы выступіў старшыня СПБ Алесь Карлюкевіч. З прывітальным зваротам да ўдзельнікаў звярнуўся народны пісьменнік Беларусі, ганаровы старшыня СПБ Мікалай Чаргінец. Адкрываючы мерапрыемства, творца зрабіў акцэнт на важнасці аднаўлення традыцый правядзення Дзён нацыянальных літаратур.

У сваю чаргу госці з усходняй краіны адкрылі прысутным некаторыя цікавыя факты літаратурнага жыцця Узбекістана. Яны падзяліліся з карэспандэнтам «ЛіМа» сваімі меркаваннямі.

Салім АШУР, паэт, перакладчык, саветнік старшыні Саюза пісьменнікаў Узбекістана па пытанні выканання заканадаўчых актаў аб дзяржаўнай мове:

— Літаратура — сапраўды дзейсны сродак збліжэння народаў, магутны дыпламатычны інструмент. Правільна выкарыстанае мастацкае слова можа нават дапамагчы знайсці паразуменне паміж рознымі народамі, забыць узаемныя крыўды. Я хачу крыху расправесці аб тым, чым дыхае сёння Саюз пісьменнікаў Узбекістана і што ўяўляе сабой наш дыпламатычны інструмент — сучасны ўзбекскі літаратурны працэс...

За апошнія чатыры гады выйшла ажно тры пастановы Кіраўніка дзяржавы Шаўката Мірзіева па развіцці дзейнасці творчага аб'яднання і літаратараў у цэлым. Сучасны будынак пісьменніцкай арганізацыі — адзін з самых прыгожых у Ташкенце. На дадзены момант Саюз пісьменнікаў Узбекістана падзяляецца на некалькі секцый, кожная са сваімі кіраўніком і спецыялізацыяй: тут і секцыя дзіцячай літаратуры, і драматургіі, і паэзіі, і прозы... Можна сказаць, што ўся якасная літаратура ў краіне абавязкова праходзіць праз іх. Самыя добрыя творы, рукапісы атрымліваюць магчымасць быць выдадзенымі. Усё гэта дазваляе ўзбекскаму мастацкаму слову трымаць высокі ўзровень якасці.

Асобна трэба закрануць тэму падтрымкі маладзёжнай літаратуры. Існуюць цэлыя праекты ў гэтым напрамку: праводзяцца конкурсы маладых пісьменнікаў, выдаюцца гранты і г. д. Прывяду некалькі прыкладаў... У адным конкурсе рэспубліканскага маштабу з узраставым цэнзам да 28 гадоў пераможцам дастаюцца аўтаматбілі ад Кіраўніка дзяржавы. Тым жа, хто займае другія, трэція месцы, назначаны вялікія грашовыя прэміі. Акрамя таго, самыя таленавітыя маладыя пісьменніцы ва Узбекістане атрымліваюць Дзяржаўную прэмію імя Зульфіі. Удалалініцы такой узнагароды могуць паступіць у ВНУ на філалагічныя факультэты без экзаменаў... І гэта толькі частка той работы, якую мы праводзім для папулярызацыі літаратуры. Словам, Саюз пісьменнікаў Узбекістана вядзе сваю дзейнасць у шырокім маштабе і стараецца ісці ў нагу з часам.

Мікалай ІЛЫН, паэт, перакладчык, галоўны спецыяліст аддзела па рабоце з абласнымі аддзяленнямі і творчымі саветаў Саюза пісьменнікаў Узбекістана:

— Цяжка знайсці народ, які зазнаў большыя выпрабаванні і які здолеў пры гэтым застацца такім мяккім, добрым і незласлівым, як беларусы. Гэта вельмі кідаецца ў вочы. Напэўна, невыпадкава ў вашай літаратуры так развіта, з аднаго боку, тэма вайны, а з другога — дзіцячая тэма, тэма кахання, якое пачынае жыццё. Гэткі баланс закладзены ў беларускае літаратурнае мысленне.

Не гавару, на жаль, па-беларуску, але рэгулярна чытаю публікацыі нашых суайчыннікаў, якія яны горда размяшчаюць у інтэрнэце, калі іх перакладаюць на беларускую мову. І вось, чытаючы нядарна беларускі пераклад цудоўнай узбекскай паэтыкі, заўважыў: «Божа мой, як добра я ведаю беларускую мову!» Высветлілася, што гэты пераклад быў зроблены з майго!

Я актыўна ўдзельнічаю ў міжнародных праектах, пастаянна наведваю розныя краіны і павінен сказаць, што, калі не лічыць нашых цюркскіх калег, з якімі мы побач, то, бадай, ні з кім у свеце ў нас няма больш цеснага і актыўнага кантакту, чым з беларусамі. Вытлумачаецца гэта, відаць, тым, што вельмі многія добрыя славянскія пачуцці найлепшым чынам выяўлены менавіта ў вашай мове, вашай літаратуры, вашым характары. У нас з вамі, несумненна, вялікія перспектывы, таму што, колькі б ні было афіцыйных адносін, але ўсе справы вырашаюцца ўзаемнай увагай, тым, што мы абменьваемся літаратурай, што перакладаем адзін аднаго. І ў гэтым залог сапраўднага поспеху...

XX стагоддзе і трэць стагоддзя цяперашняга для Узбекістана — гэта час гіганцкай перакладчыцкай працы. Перакладаецца ўсё: паўночнаамерыканская,

лацінаамерыканская, еўрапейская, славянская літаратуры, і ўсё, што адзначаецца нейкай міжнароднай увагай, адразу з'яўляецца на старонках узбекскага часопіса «Сусветная літаратура». У рэшце рэшт пытанне выхавання пакалення чытачоў — гэта пытанне, пастаўленае перад намі дзяржаўнай уладай. Той, хто не чытае, прайграе. Прайграе не толькі ў веданні літаратуры, сваёй гісторыі, сваіх традыцый, але і ў любой працы.

Сіражыддін РАУФ, галоўны рэдактар аб'яднанай рэдакцыі часопісаў «Шарк юлдузі» — «Звезда Востока»:

— Часопісы «Шарк юлдузі» і «Звезда Востока» з'яўляюцца, па сутнасці, друкаванымі органамі Саюза пісьменнікаў Узбекістана. Першы з іх выходзіць толькі на ўзбекскай мове, але Узбекістан — шматнацыянальная дзяржава, на тэрыторыі якой пражывае многа этнічных груп: і беларусы, і рускія, і таджыкі... Таму для аўтараў, якія пішуць на рускай мове, выходзіць «Звезда Востока». І гэта розныя выданні, яны не паўтараюць адно аднаго.

Пры Саюзе пісьменнікаў Узбекістана выдаюцца таксама газеты «Узбекистон адабіёти ва санъати» («Літаратура і мастацтва Узбекістана»), часопіс «Ёшлар» («Юнацтва») і іншыя. Нашы чытачы вельмі любяць і цэняць літаратуру Беларусі. Як правільна заўважылі падчас круглага стала, у Ташкенце ёсць помнік Якубу Коласу, шмат разоў друкаваліся яго кнігі, я сам некалькі вершаў пераклаў. Галоўнай жа мэтай нашай паездкі лічу бліжэйшае знаёмства з сучаснай літаратурай Беларусі і пошук кандыдатаў на пераклад на ўзбекскую мову. Будзем рады бачыць вас у Ташкенце!

Алімджон ДАЎЛАТАЎ, выканаўчы дырэктар грамадскага фонду імя Алішэра Наваі:

— У час перабудовы і ў першыя гады незалежнасці савецкай рэспублікі — паўсюль, я думаю, — сутыкнуліся з вялікімі эканамічнымі крызісамі. Жыць было вельмі цяжка: дзела кавалка хлеба людзям даводзілася літаральна надрывацца, працаваць з ранку да ночы. Палітыкі і нацыянальныя СМІ даводзілі, нібыта ва ўсім віна брацкіх дзяржаў. Сярэдняя Азія вінаваціла славянскія рэспублікі, а славянскія рэспублікі, наадварот, — Сярэдняю Азію.

Мінулі гады нацыянальнага будаўніцтва. Былыя рэспублікі Савецкага Саюза пераўтварыліся ў паўнаважныя годныя незалежныя дзяржавы, выкараскаліся з эканамічных ям. Кожная з іх знайшла свой хлеб, намацала ўласны шлях, але застаўся адно — туга. Ведаецца, туга народаў — вялікае пачуццё, гэта смутак некалі адзінага народа. Амаля стагоддзе людзі жылі плячо ў плячо, разам працавалі, стваралі, ваявалі...

Беларусь і Узбекістан на сусветнай арэне ў аднолькавым статусе. І, на мой погляд, літаратура, мастацтва, гуманітарныя навукі трэба пакласці ў аснову нашых стасункаў, бо гэта самае каштоўнае. Чалавечнасць, гуманізм павінны стаць сувязным звяном узаемаадносін паміж народамі. Аднымі грашыма, палітычнымі лозунгамі альбо дыпламатыяй нічога не даб'ешся. Пакуль літаратуры не будзе, пакуль мастацтва не будзе, пакуль душы не пачнуць спяваць ва ўнісон, немагчыма весці гаворку аб нейкай дружбе.

Вось гэтую цеплыню, якая ў душах нашых народаў ёсць, нельга патушыць. Не ў апошнюю чаргу дзякуючы намаганням прэзідэнтаў абедзвюх краін апошнія гады развіваюцца навуковыя, літаратурныя сувязі. І я ганаруся тым, што цэнтр Ташкента ўпрыгожвае помнік Якубу Коласу, роўна як і тым, што ў цэнтры Мінска стаіць помнік Алішэру Наваі.

Кучкар НАРКАБІЛ, публіцыст, прэзідэнт, аўтар кніг ваеннай тэматыкі, галоўны рэдактар газеты «Инсон ва конун»:

— У наш час падтрымліваць падобныя міжкультурныя, міждзяржаўныя ініцыятывы вельмі важна. Ужо хаця б таму, што, калі мы збліжамся, умацоўваем нашы сувязі, лепш разумеам адзін аднаго і тым самым захоўваем мір на Зямлі. Калі чалавек канцэнтруецца на сваім культурным развіцці, свет квітнее. Зямля для беларусаў, для ўзбекаў, для ўкраінцаў, для татар, для кыргызаў, для іншых народаў — агульны дом. Гэта наш дом, і мы павінны жыць у ім дружна, клапаціцца пра яго разам. Я на свае вочы бачыў вайну і ведаю, што гэта такое. На вайне чалавек ніколі не перамагае, ніхто не выходзіць з яе пераможцам.

У беларускай літаратуры ваенная тэма сапраўды займае вельмі важнае месца. Я пачытаў гісторыю, параспытаў вашых людзей. Кожны трэці беларус загінуў на вайне. Гэта вельмі балючае пытанне, вельмі, я нават не магу ўявіць... Зрэшты, вайна прайшла не толькі па Беларусі, закралі і Узбекістан, і ўсю тэрыторыю былога СССР. Гэта балючая тэма і для мяне асабіста, таму што мой дзед загінуў пры вызваленні Беларусі ў 1944 годзе, я сам быў у Афганістане, бачыў вайну. Пісаць пра яе для мяне — гэта проста неабходнасць, святы абавязак, таму што пісьменнікаў, якія б спецыялізаваліся на ваеннай тэме, ва Узбекістане засталася мала. Памятаючы пра вайну, мы захоўваем мір.

**Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Фота Кастуся ДРОБАВА**

Свежасць «Кляновіка»

Сваю першую кнігу «Кляновік» (1975) Генадзь Пашкоў, як відаць з радкоў, што сталі для яе свайго роду эпіграфам, так назваў невяпадкова:

*Беларусь...
Я не помню, якою парою навек палюбіў:
калі верасам сінім гарэлі трывожна лясы,
калі першы кляновік
з лядзінкамі вострымі піў,
калі скублі заснежаны стог у зарэччы ласі.*

Аўтар іх — знакамiты Анатоль Вялюгін, цудоўны творца, шчыры, таварыскі чалавек, а яшчэ хросны бацька многіх у свой час маладых паэтаў, якія потым сталі вядомымі. У шэрагу іх і Генадзь Пашкоў, які, працуючы ў часопісе «Полымя», таксама прайшоў творчую школу Анатоля Сцяпанавіча. Пацвярджэнне — і выхад «Кляновіка».

Што сказалі скразнякі

Адзін з найбольш ранніх вершаў «""Стыне ў ядраных кроплях расы...» датаваны 1967 годам. Хораша напісаны, а прыняўшы тагачасны ўзрост аўтара — усяго 19 гадоў, проста цудоўна. Першая кніга Генадзя Пашкова стала ўвогуле высокамастацкай, а пад найлепшымі вершамі з яе не сорамна падпісацца і вопытным паэтам. Апроч згаданага — «Светаяннік», «Верасень», «Зазімак», «Млын», «Бяссоніца»... У «Верасні», напрыклад, навідавоку не толькі вобразная насычанасць, што ўжо важна, але і той гукапіс, калі адна літара сваім гучаннем узмацняе тое, што выказвае паэт:

*Варочаюцца скразнякі
у крокках, шапшатам набітых.
Над азярынай саснякі
журбою выраяў спавіты.
І шыба з-над брыва страхі
ў цяжкім сінее задуменні.
На дрэвах светлыя вярхі,
спакой мурожны ў загуменнях.*

*На сонцы струны павуціння
над стылаю дрыжаць ігліцай,
і воблачкам празрыстым
сіні
ля сухастоін дым клубіцца.*

У далейшым чарговы гукапіс — літара «б». Разам з выкарыстаннем «лесвічкі» дазваляе стварыць уражанне руху баравікоў, якія ўзялі з сабой і баравінятак. Адзін з іх крочыць баразной, а баравіняткі ў яго — нават не верыцца! — у барадзе. Ды як не паверыць у гэта, калі малюнак такі выразны:

*Як зоры, гаснуць журавіны,
а глянь пад елачкі:
баразной брыдзе
баравік баравінны
з баравіняткамі
у барадзе.*

Калегі заўважылі і ацанілі

Выдатны знаўца не толькі беларускай, але і замежнай паэзіі Уладзімір Гніламедаў, у свой час адказваючы на анкету «Літаратурнай газеты», сярод пытанняў якой было і такое: «Якое новая імя паэта прывабіла летась вашу ўвагу?», засведчыў: «Вершы маладога беларускага паэта Генадзя Пашкова сустракаліся і 2—3 гады назад. Але калі яны сабраліся ў першую кнігу, ці, будзем казаць больш сціпла, зборнік «Кляновік», што выйшаў нядаўна, я адчуў прыкметы новага паэтычнага імя. У вершах маладога аўтара адчуваецца ўменне жывапісаць словам, праварочваць яго рознымі гранямі». А гэта меркаванне Казіміра Камейшы, выказанае, калі творчыя набыткі

Фота Кастуся Дробава.

Генадзь Пашкоў.

Генадзя Пятровіча сталі асабліва відачнымі. Віншуючы з 65-годдзем, пісаў пра яго першую кнігу: «У 1975 годзе Генадзь Пашкоў частаваў нас свежасцю свайго «Кляновіка». (...) Вельмі ж цёплая, сімвалічна дакладная назва. Такія ж цёплыя, з добрым маладым настроям, з паведам вобразнага «свежаку», узнёсла-пяшчотныя вершы... Было ў каго вучыцца. Сам «адмірал паэзіі» Анатоль Вялюгін, пад чым службовым падначаленнем працаваў малады паэт, практыкаваў сапраўдныя ўрокі паэтычнага майстэрства. Рабіў гэта недакучліва, пераводзячы ўсё акадэмічна-халоднае ў ранг шчырага сяброўства. Вучняў сваіх ён накіроўваў на здабыццё магчнага агню «спосабам Праметэя», нязмушана вучыў «трапнасці зроку і думкі, маштабнасці і ашчаднасці ў слове адзіна патрэбным».

Высокай думкі пра «Кляновік» была і Яўгенія Янішчыц: «У паэта Генадзя Пашкова не было «замаруджанай хады» ў паэзію, хоць пачаў ён пісаць вершы даўно. (...) І самае дзіўнае, бадай, што на працягу нейкага часу Пашкоў як бы ўважліва прыглядаўся да самога сябе, шукаў тое галоўнае, што неабходна было выказаць і сэрцам, і розумам. Таму к выхаду свайго першага лірычнага зборніка «Кляновік» ён ужо адчуў і набраў сваю паэтычную вышыню».

Будні творчасці — не перашкода

Генадзь Пашкоў яшчэ школьнікам супрацоўнічаў са смаргонскай раённай газетай «Светлы шлях». Пачынаў з допісаў, перайшоў да вершаў. Да рэспубліканскага чытача прыйшоў, стаўшы студэнтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Быў прадстаўлены і ў калектыўным зборніку «Узлёт» (1967) — па назве літаб'яднання на філалагічным факультэце. Універсітэт скончыў у 1971 годзе, ужо працуючы на радзё. У жніўні 1972-га стаў супрацоўнікам часопіса «Полымя», пазней быў намеснікам галоўнага рэдактара. Працаваў намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Тэатральная Беларусь», галоўным рэдактарам «Цэнтральнай газеты». У лютым 1996 года ўзначаліў калектыў выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі.

Энцыклапедычнай справе аддаў больш за дванаццаць гадоў. Дзякуючы яму з'явіліся многія выданні, якія і сёння надзіва запатрабаваны: «Беларуская энцыклапедыя» ў 18 тамах, асноўныя тамы 6-цітомнай «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі», энцыклапедыя «Рэспубліка Беларусь» на рускай мове ў 7 тамах, двухтомныя энцыклапедыі «Тэатральная Беларусь», «Беларускі фальклор», «Мінская область», «Вялікае Княства Літоўскае». Апошняя з іх выклікала такую вялікую цікавасць, што тыраж разышоўся імгненна. Давялося перавыдаваць. Арганізатарскія здольнасці праявіліся і на пасадзе

першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Усе названыя пасады, зразумела, патрабавалі немалой аддачы, але гэта не перашкаджала і яго творчай працы. І не толькі ў галіне паэзіі, але і прозы, нарыса і публіцыстыкі, літаратуры для дзяцей. У яго перакладзе на беларускую мову выйшла кніга рускага паэта Юрыя Воранава «Масты памяці» (1991). Апроч таго, з'яўляецца адным з аўтараў дакументальнага фільма «Я зямлю люблю так...». За кнігі паэзіі «Красный жаворонок» у перакладзе на рускую мову Івана Бурсава (1977) і «Дыстанцыя небяспекі» (1979) удастоены прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1980). У 1998 годзе яму прысвоена Дзяржаўная прэмія Рэспублікі Беларусь.

Галоўнае — паэзія

За першай кнігай выйшлі наступныя: «Дыстанцыя небяспекі» (1979), «Гравюры дарог» (1981), «Зямлю слухаю» (1983), «Маналог на кастрышчы» (1986), «Крокі» (1988), «Люблю, спадзяюся, живу» (1990), «Журавінавы востраў» (1998), «Тваім святлом благаславёны» (2006) і іншыя. Выйшлі зборнікі паэзіі для дзяцей «Дзяўчынка з блакітным мячыкам» (1986), «Піціч» (1991), «Зорнае поле» (1999).

Генадзь Пашкоў — майстар свежых, не зацягanych метафар, параўнанняў, вобразаў, а гэта сведчыць на карысць таго, наколькі яго паэзія індывідуальная ў сваёй сутнасці. Ашчадна ставячыся да слова, дасканалы валодае паэтычным майстэрствам. Нават яго раннія вершы не прайграюць тым, што напісаны нядаўна. Таму, што талент развіваецца адносна роўна, але гэта не на шкоду мастацкасці. Усё з-за таго, што на пачатку творчага шляху мастакоўская планка была ўзнята высока. Канечне, прага новых вышынь для яго характэрна, як і для кожнага сапраўднага паэта. Ды пакаранне тых, якія ўжо ўзяты, для некаторых аўтараў застаецца недасягальнай марай.

У яго не толькі выдатная пейзажная лірыка. Абсягі творчых памкненняў шырокія. Ён роздзума ставіцца да гісторыі і культуры Беларусі, аб чым, у прыватнасці, сведчаць вершы, у якіх ажываюць як воблікі знакамiтых людзей Бацькаўшчыны, так і памятныя мясціны. Не абыходзіць, зразумела, і тэмы кахання, раскрывае гэтае пачуццё пачуццё, што напаткоўвае лірычнага героя (ці лірычную гераіню) у самыя розныя перыяды яго жыцця. Пачынаючы ад зараджэння, калі яно яшчэ нагадвае сабой кволенькае цяпелыца, да таго моманту, калі разгараецца польнымым кастром.

«Агмень любові» разгараецца ў яго многіх творах, якія, разам узятыя, становяцца той песняй кахання, якая з гадамі не толькі не страчвае сваёй маладой пачуццёвасці, а напаўняецца новым зместам, звязаным са сталеннем лірычнага героя, які па-ранейшаму ўмее самаахварна любіць, нібыта і не пражыта ўжо шмат. Таму так і хвалюе верш «""Раскладу я касцёр на шляху...»:

*Раскладу я касцёр на шляху,
Ды не дзеля таго, каб пагрэцца.
Адчуваю: інакш не магу.
Каснікі вывяргаюцца з сэрца.*

*Не баюся крыла апячы,
захлынуцца ад ічасця і болю.
Спрабаваў ад сябе*

*уцячы,
ды не змог,
і не ўдасца ніколі.*

*Не баюся агменю любові!
Заяўляю пра гэта галосна.
Не злачыства ж я здзейсніў,
калі
закахаўся без памяці
позна.*

Дзе ты, вечнасць вечнасці

Публіцыстычнасць набываюць тыя творы Генадзя Пашкова, у якіх гучыць заклапочанасць лёсам чалавецтва, Зямлі. Аднак гэта — не такая публіцыстыка, калі вушы рэжа ад лозунгавасці, поклічнасці, празмерных дэкларацый. Яна ў яго іншага кшталту: прамאўляе сама душа паэта, выказваецца сэрца, якому няўтульна, няўцешна ў тлумны век і тлумны час. Як у вершы «""Возера, налітае зарою...»

*Возера, налітае зарою,
пырскаюць касцянікі ля вады.
Светла мне.
Святальнаю парою
быць і быць, здаецца, маладым.*

Развіваючы думку, закладзеную ў гэты твор, можна сказаць, што «радасная птушка чалавечнасці» ахоўваецца самім паэтам. Яго лірычны герой з тых, пра каго можна сказаць, што сам ён частка прыроды. Гэтая повязь да таго адчувальная, што яе і сам пачынаеш усведамляць усім сваім нутром, як паэт: «Вось і ўсё, // адшумела лісцё // і зялёная радасць былая. // І шугае гаркавы касцёр: // што было // і што ёсць // дагарае. // Цішыню // ўрачыстыя сны // зноў калышуць на нітках бялесых, // і ў замгленую далеч вясны // ты глядзіш // цеплынёю пралесак».

За ўсё жывое на зямлі баліць яму. Таму і ў паэме «Легенда Прыпяці» апускае ружжо, калі бачыць, як набліжаецца чародка качак. «...Не, не магу, — прызнаецца ён сам сабе і тлумачыць, у чым справа: не бесхарактарнасць вайны, // калі браты твае, // як дзеці, // даверам дзеляцца з табой». Дарэчы, аб тым, наколькі блізкая яму Прыпяць, сведчыць тое, што прысвяціў ёй не толькі паэму «Легенда Прыпяці», а і некалькі вершаў.

Яму найбольш удаюцца творы, у якіх сама прысутнасць прыроды, яе дыханне. Гэта і вытлумачальна: пішацца ж пра тое, што не трэба выдумляць. Прамаўляецца тое, што не можа прыдумаць нават самая шчодрая мастакоўская фантазія. Усё падгледжана пільным вокам у самім жыцці, у прыродзе, а ўжо дзякуючы таленту ўвасоблена ў радках, у якіх такая вялікая прыцягальная сіла, я б сказаў, надзіва моцныя паэтычны магнетызм, з сілавага поля якога няма аніякага жадання вырывацца. Наадварот, ні з чым не параўнальная асалода заставацца ў асяродку гэтага прыцягнення.

* * *

Генадзь Пашкоў — паэт-традыцыяналіст, прадстаўнік той кагорты сучасных беларускіх літаратараў, да якой адносяцца апошнія магікане ў паэзіі, якія не забываюць (і не хочуць забываць!), што наша нацыянальная паэзія — гэта паэзія традыцыйна зямная ў сваёй сутнасці. Ёй чужое мітуслівае эксперыментатарства. Таму творцам гэтага кірунку не па сабе (упэўнены ў гэтым!), калі яны бачаць танныя падробкі пад яе, што падносяцца ледзь не як новае слова ў літаратуры, а ў сапраўднасці — гэта мастакоўская імітацыя і не больш, у якой пры ўсім жаданні не дайсці да сэнсу.

Свежасць «Кляновіка», яго першай кнігі, з гадамі не страцілася. Сваё 75-годдзе Генадзь Пятровіч сустракае не толькі з выдатным багажом ранейшых набыткаў, але і з новымі творами, што радуецца так, як можа радаваць паэзія сапраўднага творцы, для якога ўзрост не перашкода пісаць гэтаксама ярка, як і ў маладосці. Пацвярджэнне — выхад яго кнігі ў серыі «Новая бібліятэка беларускай паэзіі». Раней яго выбраныя творы змяшчаліся ў «Бібліятэцы беларускай паэзіі».

Сняжана РУДНІК

Культура, адлюстраваная ў кожным

21 сакавіка адзначаецца Сусветны дзень паэзіі. У святочны дзень дэлегацыя ўзбекскіх пісьменнікаў прыняла ўдзел ва ўрачыстых мерапрыемствах, прымеркаваных да Дзён літаратуры Узбекістана ў Беларусі, у галоўных літаратурных музеях сталіцы.

Вуліца Багдановіча

Першым пунктам культурнай праграмы для гасцей стаў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Міжнародная імпрэза «Літаратурны мост сяброўства» была падрыхтавана сумесна з Выдавецкім домам «Звязда» і Саюзам пісьменнікаў Беларусі. Таксама да сустрэчы далучыліся Мікалай Іваноў, старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі, і Святлана Ананьева, загадчыца аддзела Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава (Казахстан).

Супрацоўнікі музея падрыхтавалі для гасцей аглядную экскурсію. Засяродзілі ўвагу на асноўных і найбольш выбітных пісьменніках Беларусі, якія шырока вядомы і ва Узбекістане.

Адным з першых слова ўзяў Алесь Карлюкевіч, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі. У сваёй прамове ён звярнуў увагу на даўнія традыцыі беларуска-ўзбекскіх літаратурных сувязей, а таксама на істотнасць аднаўлення руплівага супрацоўніцтва двух народаў у галіне кнігавыдання ў будучыні.

Салім Ашур, паэт і перакладчык, дарадца старшыні Саюза пісьменнікаў Узбекістана, падзяліўся досведам дзейнасці Музея ўзбекскай літаратуры ў Ташкенце, правёў паралелі з беларускім музеем, які гасцінна прыняў дэлегацыю.

Уласную калекцыю перакладных кніг узбекскіх аўтараў на беларускую мову прадставіў Міхал Бараноўскі, паэт, загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Сярод скарбаў — выданні Алішэра Навая, Бабура, Зульфій, зборнік маладой узбекскай прозы, выдадзены ў 1960-я гады.

Галоўны рэдактар часопіса «Полымя», паэт, аўтар перакладаў з узбекскай мовы Віктар Шніп раскажаў пра альманах «Даляглыды», назва якога адпавядае зместу — пад вокаладкай пераклады на беларускую з моў усяго свету, у тым

распачаў сваё выступленне з прывітання на беларускай мове. Аўтар перакананы, што кожны з творцаў, якія складаюць гонар беларускай літаратуры, увабраў усё найлепшае з мясцовай культуры. А кожны з жыхароў нашай краіны атрымаў для сябе найлепшае з таго, што было створана ў літаратуры за стагоддзі.

рэспублікі ён пазнаёміўся з узбекскімі паэтамі і літаратарамі. Добра вядома аб яго цесных творчых зносінах з паэтам Хамідам Алімджанам і паэтэсай Зульфійей.

У межах круглага стала «Коласава слова яднае народы і літаратуры Беларусі і Узбекістана» ўзбекскія літаратары разам з беларускімі аўтарамі і прадстаўнікамі музея абмеркавалі спадчыну знакамітага паэта, яго значны ўнёсак у развіццё беларуска-ўзбекскіх адносін, прытым не толькі ў галіне літаратуры. Таксама да сустрэчы далучыўся часовы павераны ў справах Рэспублікі Узбекістан у Рэспубліцы Беларусь Рахматула Назараў.

Васіліна Міцкевіч, праўнучка Якуба Коласа, правяла для замежных гасцей экскурсію па музеі народнага паэта, распавёўшы пра творчы і жыццёвы шлях знакамітага продка.

— Якуб Колас правёў у Ташкенце больш за два гады, — нагадаў удзельнікам мерапрыемства Алесь Карлюкевіч. — Там ён працягваў пісаць патрыятычныя вершы, друкаваўся ў самых розных перыядычных выданнях, як на рускай, так і на беларускай мовах. Здолеў выпусціць некалькі кніг.

Вынікі працы літаратара ва Узбекістане ўключаны і ў асноўную экспазіцыю музея.

— Калі не лічыць цюркскія краіны, з якімі ў нас блізкасць нацыянальная і геаграфічная, то больш ні з кім такіх актыўных сувязей эканамічных і культурных, як з Беларуссю, у нас няма, — падзяліўся з журналістамі Мікалай Ільін. — Калі прааналізаваць чаму, то, на маю думку, ваша краіна нясе ў сабе літаратурныя і агульначалавечыя імпульсы, блізкія і для нашай культуры.

Падчас круглага ўзняліся пытанні перакладной літаратуры. Госці перадалі ў дар музею новае выданне Якуба Коласа на ўзбекскай мове, а таксама партрэты славных літаратараў Узбекістана — Зульфій, Айбека, Хаміда Алімджана і Гафура Гуляма.

Валянцін САЛОМА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Ці можа драматычная камедыя стаць музычнай?

Спецыяльна прыведзеная да свята жанчын Спрэм'ера спектакля «Гульня кахання» адбылася ў Беларускім музычным тэатры. Рэжысёрам гэтай пастаноўкі з'яўляецца вядомы расійскі акцёр тэатра і кіно Марат Башараў, які супрацоўнічае з нашым тэатрам з 2021 года (выконвае ролю князя Базінэлі ў аперэце Легара «Граф Люксембург»).

Як зазначае сам артыст, вопыт работы ў музычным тэатры для яго новы і вельмі прыцягальны: «Выйсці на сцэну з аркестравай ямай, бачыць музыкантаў, якія табе падтрываюць, — гэта такая асалода, такі кайф! Я параіў бы кожнаму драматычнаму акцёру паспрабаваць падобны вопыт».

Прыгледзеўшыся да трупы і засвойшы асаблівасці пабудовы музычнага спектакля, Башараў сам вырашыў ажыццявіць пастаноўку на сцэне нашага тэатра. І выбраў для гэтага не самы вядомы твор, тым больш прызначаны для драматычнага тэатра — п'есу французскага драматурга першай паловы XVIII стагоддзя П'ера дэ Марыво «Гульня кахання і выпадку». Гэты аўтар належыць да ліку самых важных французскіх драматургаў адзначанага перыяду, з-пад пяра якога выйшла мноства п'ес, прызначаных як для тэатра французскай камедыі, так і для тэатра італьянскай камедыі *dell'arte*, якая была вельмі папулярнай у Парыжы. П'еса «Гульня кахання і выпадку» якраз і з'яўляецца камедыяй *dell'arte* і нават у нашы дні ставіцца ў гэтай стылістыцы — з выкарыстаннем масак. (Пра сур'ёзнасць гэтага «несур'ёзнага» жанру сведчыць той факт, што Брэсцкі абласны тэатр драмы, які быў створаны восенню 1944 года, свой першы сезон адкрываў менавіта гэтым спектаклем. А восенню 2014 года, у азнаменаванне 70-годдзя тэатра, сезон таксама адкрываўся новай пастаноўкай п'есы.)

Сёння «Гульня кахання і выпадку» ёсць у рэпертуары некаторых расійскіх тэатраў, у асноўным драматычных. У 2021 годзе Марат Башараў ажыццявіў пастаноўку п'есы ў Маскоўскім абласным тэатры драмы і камедыі (г. Нагінск). Гэта была яго першая рэжысёрская работа. А пастаноўка ў Мінску задумвалася, зразумела, з улікам магчымасцей музычнага тэатра. «Хоць п'еса першачаргова і драматычная, але мы дабавілі ў пастаноўку шмат музыкі, танцаў, пластыкі і, галоўнае, працуем пад жывы аркестр, — зазначыў рэжысёр. — Камедыя *dell'arte* XVIII стагоддзя ў сучаснай інтэрпрэтацыі — падобных спектакляў у Беларусі я не бачыў і думаю, што мы зможам здзівіць мінскую публіку».

Але адзначым, што здзівіў не сам спектакль, а некаторыя падыходы да яго падрыхтоўкі. Так, задоўга да прэм'еры ў шматлікіх анонсах СМІ ўказваўся толькі аўтар п'есы і каратка раскрывалася яе інтрыга, а пра аўтара музыкі нават не ўпаміналася. І ў першым

зменшанага складу аркестра зрабіў галоўны дырыжор тэатра Юрый Галяс.

У прыгожа аранжыраваных музычных нумарах адчувалася своеасаблівае стылістыка творчасці Юлія Кіма, якая даволі арганічна спалучалася б з жанрам камедыі *dell'arte*, калі б гэтых нумароў было ў спектаклі больш. Па прычыне таго, што працяглы дыялогі персанажаў, пабудаваныя ў духу салоннага красамоўства, робяць размоўныя сцэны даволі маштабнымі, музычныя нумары на іх фоне выглядаюць невялікімі жанравымі ўстаўкамі. Прасцей кажучы, у спектаклі мала музыкі і ён успрымаецца як драматычны. І гэта не дзіўна, бо ў яго аснове ляжыць не музычная драматургія, а драматургія п'есы (хоць яна і скарачалася). Таму становіцца зразумелым, чаму напачатку ў праграмцы ўказвалася толькі імя драматурга. Але па законах музычнага тэатра ў афішы спектакля на першым месцы павінна стаяць імя кампазітара, таму, каб фармальна адпавядаць гэтаму правілу, у апошні момант на першае месца было вынесена імя Юлія Кіма.

Для таго, каб атрымаўся паўнаватарскі музычны спектакль, над яго стварэннем павінен працаваць кампазітар, а над тэкстам п'есы — вопытны лібрэтыст,

як гэта адбылося, напрыклад, у Валгаградскім музычным тэатры. Спектакль «Гульня кахання і выпадку», пастаўлены там у 1996 годзе, і сёння не сыходзіць з рэпертуарнай афішы.

Не загадваючы, колькі пратрымаецца на сцэне наш спектакль, адзначым, што ў чыста пастановачным плане ён мае шэраг станоўчых якасцей. Самае галоўнае, што рэжысёру ўдалося захаваць стылістыку камедыі *dell'arte* і сумясіць яе знешнія формы з сучаснымі тэатральнымі рашэннямі. Гэта можна назваць тэатральнай эклектыкай або прадуманым сумяшчэннем жанраў. Так, глядач улоўлівае толькі намёк на стэрэатыпных персанажаў камедыі масак: самі маскі не выкарыстоўваюцца, бо кожны з персанажаў мае выразную персаніфікацыю за кошт касцюмаў і яркай характарнасці вобраза.

Вельмі значнай з'яўляецца работа харэограф-пастаноўшчыка Андрэя Карха — расійскага акцёра, танцоўшчыка і тэатральнага дзеяча, які працуе ў творчым тандэме з Маратам Башаравым. Менавіта дзякуючы прадуманай харэаграфіі падмацоўваецца музычная частка спектакля. Пры адсутнасці харавых партый функцыя балетных нумароў становіцца асабліва важкай. Усе яны арганічна ўпісваюцца ў ход спектакля, падкрэсліваючы сцэны, у якіх асабліва ярка праяўляюцца ўнутраны стан персанажаў і найбольш значныя перыпетыі ў развіцці сцэнічнага дзеяння. Асобна хочацца адзначыць касцюмы артыстаў балета, якія вельмі трапна перадаюць каларыт і салонную эстэтыку той эпохі.

Работа мастака-пастаноўшчыка Андрэя Меранкова, які працаваў над касцюмамі і сцэнаграфіяй спектакля, уражвае сваёй значнасцю і выразнасцю, галоўнае — стварэннем візуальнага вобраза французскай архітэктуры XVIII стагоддзя.

Тыповым для сюжэтнай пабудовы камедыі Марыво быў прыём пераапраанання і падмены персанажаў,

што мы і назіраем у гэтым спектаклі. Набор дзеючых асоб таксама тыповы: важны сеньёр Аргон; яго дачка Сільвія і яе жаніх Дарант (пара герояў); іх слугі Лізета і Арлекін (камічная пара). Ёсць у п'есе яшчэ адзін персанаж — Марыя, сын сеньёра Аргона, які з'яўляецца нібыта двойніком свайго бацькі: яны і гавораць, і думаюць, і падводзяць сябе аднолькава, а ў хітрасляццёвых сюжэтных

калізій выступаюць як змоўшчыкі, бо толькі ім дваім дакладна вядома, хто ў каго пераапраанецца.

Дзеянне пачынаецца з таго, што Сільвія са сваёй служанкай разбіраюць паводзіны вядомых сеньёраў, якія пасля жаніцбы рэзка змянілі свае адносіны да жонак: маўляў, мужчына ў якасці жаніха — гэта адзін чалавек, а ў якасці мужа — зусім іншы. Саму Сільвію ў хуткім часе чакае знаёмства з жаніхом, якога ёй выбраў бацька, і яна адважваецца на дзёрзкі ўчынак: пераапраанецца ў служанку, што дазволіць ёй як бы збоку назіраць за маладым чалавекам і ацаніць яго станоўчыя і адмоўныя якасці. Адпаведна яе служанка Лізета апраанецца ва ўбор сваёй гаспадыні і вельмі лоўка ўваходзіць у ролю багатай нявесты. Сеньёр Аргон пагаджаецца з планами дачкі, але інтрыга заключаецца ў тым, што з пісьма ад свайго прыяцеля ён ведае: Дарант прыдумаў аналагічны план і з'явіцца ў іх доме ў вобразе свайго слугі Арлекіна...

Зразумела, пасля яго прыезду пачынаецца чарада смешных непаразуменняў і пікантных кур'ёзаў. Дарант замест Сільвіі ўсю сваю ўвагу скіроўвае на яе служанку, а Сільвія, наперакор сваёй разважлівасці, захапляецца слугой Даранта. Аналагічныя метамарфозы адбываюцца і ў Лізеты з Арлекінам, бо кожны з іх думае, што збліжаецца з чалавекам з вышэйшага саслоўя. Заканамерна ў кожнай з пар узнікаюць праблемы, звязаныя з саслоўнымі бар'ерамі. І толькі сеньёр Аргон з сынам з выглядам дасведчаных мудрацоў назіраюць за гэтым маскарэдам і ўважліва сочаць, якія ўнутраныя супярэчнасці перажывае іх дачка і сястра. І яны разумеюць галоўнае: Сільвія і Дарант будуць шчаслівыя, бо пакахалі адзін аднаго, нягледзячы на саслоўную няроўнасць, якой у сапраўднасці паміж імі няма.

Усе гэтыя ролі, разлічаныя на драматычных акцёраў, выконваюць салісты-вакалісты, для якіх гэта складаная задача. Асноўная цяжкасць заключаецца ў тым, што ў гэтай пастаноўцы яны павінны дэманстраваць не самыя моцныя свае якасці — вакал, а чыста акцёрскія прыёмы ігры. Адзіным выканаўцам, які быў па-сапраўднаму арганічным у ролі сеньёра Аргона, з'яўляецца Аляксандр Асіпец — таму што ён першачаткова драматычны акцёр, які з поспехам працуе ў музычным жанры. У тандэме з ім у ролі Марыя нялёгка было працаваць Сяргею Спруцю, які здолеў дастойна вытрымаць свой вобраз побач з такім прафесіяналам. Нялёгка было выканаўцам жаночых роляў Наталлі Глух і Вользе Жалезкай — адчувалася, што яны вельмі стараліся праявіць сябе ў чыста акцёрскім плане. Ілья Саванеўскі ў ролі Даранта выглядаў падобным на апярэчнага героя — гэта амплуа не патрабуе нейкай асаблівай драматычнай афарбоўкі. А вось Яўген Далідовіч у ролі Арлекіна нават змог праявіць буфонныя прыёмы акцёрскай ігры, уласцівыя камедыі *dell'arte*.

Але ў заключэнне хацелася б адзначыць, што глядачу ўсё ж цікава бачыць самыя моцныя грані таленту артыстаў, таксама як і праяўленні багатых магчымасцей музычнага тэатра.

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Сяргея ЧЫПРА

варыянце праграмкі спектакля таксама не ўказваўся аўтар музыкі, хоць дырыжор-пастаноўшчык, як заўсёды, значыўся. І толькі на прэс-канферэнцыі, якая праходзіла за тыдзень да прэм'еры, удалося высветліць, што ў пастаноўцы выкарыстоўваюцца музычныя нумары з багатай творчай скарбніцы вядомага барда і паэта-песенніка Юлія Кіма. Як адзначыла дырыжор-пастаноўшчык спектакля Марына Траццякова, гэтыя нумары падабраны і скампанаваны па сэнсе і настроі так, што дапаўняюць ці ілюструюць змест п'есы і працягваюць сцэнічнае дзеянне. А аркестроўку для

Да свайго 100-годдзя мастак не дажыў пару гадоў — вялікі чалавек, вялікае жыццё. Жыццё, вартасць фільма. І нават не аднаго. Прэм’ера чарговага дакументальнага праекта, прысвечанага мастаку, пад назвай «Леанід Шчамялёў. Усе адценні белага» адбылася на тэлеканале АНТ (вытворчасць студыі гістарычных фільмаў «Майстэрня Уладзіміра Бокуна»). Але крыху раней фільм прадставілі ў кінатэатры «Беларусь», дзе адбылася сустрэча са здымачнай групай. Рэжысёр-пастаноўшчык Кацярына Шарамет, зусім маладая дзяўчына, звярнула на сябе ўвагу адметнай працай: яна сама рабіла і камп’ютарную графіку, і мантаж. Прадстаўляючы здымачную групу, Уладзімір Бокун адзначыў: «Гэта незвычайны фільм для нас. Па-першае, ён зроблены за вельмі кароткі тэрмін — тры тыдні. Гэта было звязана з тым, што трэба было зняць працэс падрыхтоўкі да юбілейнай выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі. Праца адлюстравана на экране». Не проста адлюстравана, а стала своеасаблівым рэжысёрскім ходам: музейныя шэдэўры нібыта са здзіўленнем пазіраюць на карціны Шчамялёва, якія праносяць па залах музея, рыхтуючы выстаўку. І не толькі пазіраюць — яны абураюцца і быццам гавораць — іх вусны пачынаюць варушыцца (гэта падасца эфектным для тых, хто не глядзіць на мастакія творы з выключным піетэтам да аўтарскай задумкі). Гучаць тыя самыя словы, якія так балюча было чуць мастаку на пачатку свайго творчага шляху. Але твор 1959 года «Вяселле» ў выніку трапіў у музей дзякуючы тагачаснаму дырэктару Алене Аладавай.

Леаніда Шчамялёва дырэўды не адразу зразумелі: усё неяк не па каноне, здзіўная кампазіцыя, што ўжо казаць

Музы і таямніцы

Да 100-гадовага юбілею народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва сёлета падрыхтавалі шмат выставак — акрамя таго, што яго творы можна пабачыць у галерэі, якая носіць імя творцы, экспазіцыя прадстаўлена ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Яму прысвячаюць вялікую выстаўку беларускія жывапісцы.

пра сюжэты, нетыповыя для сацрэалізму. Яго абарона дыплама была б правалам. І наогул у Беларусі, якая перажыла жахі вайны, не прымалі творы Шчамялёва-франтавіка, у якіх быў закладзены сімвалічны сэнс. Складаны быў час, і невядома, як бы склаўся далейшы лёс мастака, каб не спецыялісты з Масквы, якія разгледзелі ў яго карцінах адметны аўтарскі погляд. У фільме адлюстраваны гэты момант, таксама распавядаецца і пра перажыванні чалавека, які вельмі хацеў стаць мастаком.

Стаў. І жыццё завіравала. Праца, выкладанне. І каханне. Неяк паміж радкамі: у яго на той момант было дзве дачкі. Але зрабіў выбар. Іншы перыяд жыцця, Муза натхняла. Творчасць буяла.

Праўда, так бывае. Гэта жыццё. А мастакі (і наогул творчыя людзі) жывуць і жывяцца эмоцыямі. І — так, гэтая жанчына, якая стала другой жонкай, пражыла з ім большую частку жыцця. Святлана Мікалаеўна ў фільме шчыра распавядае, як рамантычна пачыналася іх каханне і доўжылася да апошняга дня Леаніда Дзмітрыевіча. Ні ценю сумневу, асабліва калі бачыш колькасць яе выяў на яго карцінах: напэўна, так выглядае зямное каханне. Стоп. Але ж да іх сустрэчы ў яго ўжо была сям’я... «Што з ёй не так?» — прамільгне думка ў дапытлівага глядача, але застанецца без адказу.)

Рэжысёр Кацярына Шарамет прызналася, што гісторыю ў больш чым 90 гадоў жыцця цяжка распавесці за трыццаць хвілін. Таму самае галоўнае, што імкнуліся перадаць стваральнікі, — атмасфера жыцця, светапогляд, настрой душы мастака. Так, зроблена!..

На гэтым можна было б паставіць кропку: праект ажыццявіўся і будзе мець свой, верагодна, паспяховы лёс. Але калі нешта недагаворана, то хочацца сказаць. Нават калі ўжо вельмі «пасля». Так бы мовіць, удакладніць інфармацыю, якая ўжо жыве ў прасторы. У мастака можа быць не адна Муза! У той самы час, калі Леаніда Шчамялёва жорстка крытыкавалі і нават не хацелі прыняць яго дыплом, калі насуперак меркаванням паўставалі яго самыя моцныя творы, побач з ім была першая жонка Галіна Іванаўна, імя якой у фільме не згадваецца наогул. А яна не проста дапамагала трымаць удар, а ўсяляк спрыяла таму, каб ён вучыўся (спачатку ў мастацкім вучылішчы, пасля ў інстытуце) і атрымліваў жаданую прафесію, калі яны жылі разам. І яе мастак выяўляў на карцінах. Яна была побач з ім больш за 20 гадоў і нарадзіла дзвюх дачок. Адна з іх — Маргарыта, таксама адметная мастачка, — вельмі цёпла гаворыць пра тату ў фільме, напэўна, таму, што

бацькі пасля развітання здолелі захаваць добрыя адносіны, што само па сабе заслугоўвае павагі (асабліва калі трэба раскрыць мастака яшчэ і як чалавека). Галіна Іванаўна і Леанід Дзмітрыевіч падтрымлівалі стасункі да апошніх дзён і сышлі з жыцця з розніцай у некалькі тыдняў.

...І што нам гэта дае? Не проста сцвярдженне справядлівасці, хоць і гэты момант важны, паколькі значны этап два чалавекі прайшлі разам. Але і дзеля глыбокага разумення творцы, бо ўсё, што ён здолеў зрабіць, паўставала не проста так, а пад уплывам людзей ці жыццёвых абставін. Разрываць адносіны цяжка, і тое, што для некага — рамантыка, для іншага — боль (тым больш вартая павагі жанчына, якая адпусціла каханага). Нават мірнае развітанне перажыць няпроста. І, напэўна ж, не проста так ў мастака ў нейкі момант узніклі праблемы з алкаголем (пра гэта інфармацыю ў фільме пакінулі). Усё-такі нездарма біёграфы даследуюць перыяды творчасці мастакоў, удакладняюць імёны тых, хто ўплываў на іх. Вывучаюць уплыў кожнай Музы. Шэдэўры нараджаюць людзі, якія адчуваюць. Камусьці шчасціць, і Муза прыходзіць у жыццё аднойчы. А ў некага ў розныя перыяды — розныя пачуцці, жарсці, эмоцыі. І розныя творы. Не трэба нават глядзець далёка (Мадзільяні, Пікаса, Далі...). Вось толькі некалькі гісторый мастакоў, якія былі звязаны з беларускай зямлёй.

На творчасць Марка Шагала паўплывалі першая жонка Іда, другая Валянціна, але паміж афіцыйнымі шлюбамі былі яшчэ адносіны з Вірджыніяй, якая нарадзіла яму сына. Ілья Рэпін меў дзвюх афіцыйных жонак — Веру і Наталю. І не пазбягаў яшчэ і рамантычных адносін. Станіслаў Жукоўскі быў жанаты двойчы — з Аляксандрай і Сафіяй... Урадженец колішняй Віцебскай губерні (цяпер гэта латвійскі Даўгаўпілс) Марк Ротка таксама двойчы ўступаў у шлюб — з Эдзіт, пасля — з Мэл. Але напрыканцы жыцця застаўся самотны.

Цікаваць выклікаюць адносіны не толькі мужчыны. Напрыклад, авангардыстка Надзея Хадасевіч стала другой жонкай славутага Фернана Лежэ, але дачку нарадзіла ў першым шлюбе з мастаком Станіславам Грабоўскім.

Асабістыя гісторыі знакамітых мастакоў (наогул творцаў) — гэта не ў малой ступені каталізатары таленту, таямніцу якога так хочацца разгадаць...

Ларыса ЦІМОШЫК

Блокбастар пад замкавымі сценамі

Уладзімір Караткевіч належыць да тых рэдкіх аўтараў, чые творы хутка ператвараюцца не проста ў класіку, а ў невычэрпную навуку для ўсіх пакаленняў. Таму кожная новая генерацыя беларусаў спрабуе сваім уласным прачытаннем знайсці адказ на пытанні, якія ставіць час. Пацвяржэннем гэтага стала навіна аб пачатку работы над фільмам «Чорны замак» па матывах знакамітага твора.

№ 2

Навіна аб экранізацыі кнігі «Чорны замак Альшанскі» з’явілася 14 сакавіка ў тэлеэфіры канала «Беларусь-1». Рыхтуе фільм Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм». Распачаць здымачны працэс пачаюць пасля абароны праекта і сцэнарнага плана ўжо ў красавіку гэтага года.

Сцэнарый па кнізе Уладзіміра Караткевіча быў напісаны прадзюсарам і сцэнарыстам Глебам Шпрыгавым («У чэрвені 1941», «Апошні браняпоезд», «На безымяннай вышыні»). Правы на кнігу студыя выкупіла больш за 10 гадоў таму ў пляменніцы знакамітага пісьменніка. Па словах Уладзіміра Карачэўскага, генеральнага дырэктара кінастудыі, праекту неабходна было даспець. У рэжысёрскім крэсле — расіянін Кірыл Кузін («Сергій супраць нячысцікаў», «Шаснаццаць +», «Клуб»).

Натурныя здымкі будуць праходзіць на тэрыторыі Беларусі. Сам аўтар

звяртаў увагу, што архітэктурным прататыпам у кнізе стаў Гальшанскі замак — рэзідэнцыя старажытнага роду Сапегаў у мястэчку Гальшаны ў Гродзенскай вобласці. Акрамя яго, у новым фільме абяцаюць паказаць і іншыя архітэктурныя помнікі нашай краіны. Так, былі згаданы касцёл Святой Веранікі ў вёсцы Селішча, сядзіба Чапскіх у Прылуках, Мірскі замак і іншыя.

— Сёння мы можам аб’явіць, што праекту не проста быць — ён цяпер у рабоце. Фільм вельмі складаны ў плане пастановак, — адзначыў у размове з журналістамі тэлеканала Уладзімір Карачэўскі. — Акрамя таго, мы ўпершыню працуем з субсідыяй, гэта значыць, што выдзяляюцца грошы на канкрэтны фільм, даводзіцца афармляць вялікую колькасць дакументаў. У найбліжэйшы час прадставім экспертнаму савету тое, што напрацавалі.

У хуткім часе будуць абвешчаны выканаўцы галоўных роляў, сярод якіх, верагодна, з’явяцца не толькі беларускія артысты, але і расійскія. Плануецца, што здымкі будуць завершаны ў ліпені бягучага года, а ўбачыць новую экранізацыю глядачы змогуць увесну 2024 года.

№ 1

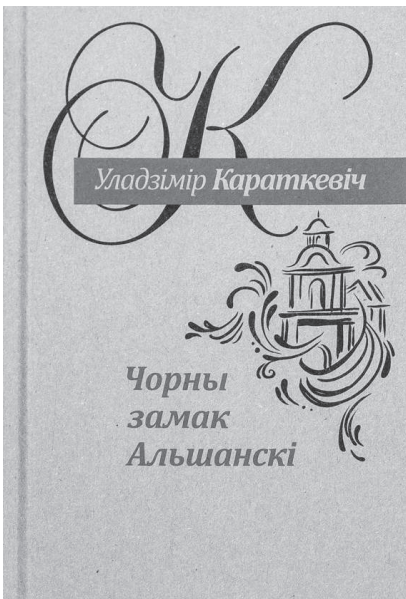
Раман «Чорны замак Альшанскі» Уладзімір Караткевіч напісаў у 1978 годзе. Піянер гістарычнага дэтэктыва

стварыў зачаравальную, у пэўнай ступені містычную гісторыю, адным з герояў якой стаў сам замак. Менавіта ў сутарэннях старажытнага напаўразбуранага помніка архітэктуры захаваўся даўно схаваныя скарбы вядомага магнацкага роду Альшанскіх.

Раман вельмі арганічна ўпісаўся ў шэраг твораў аўтара, у якіх ён падкрэслівае шляхетнасць беларусаў («Дзікае паляванне караля Стаха», «Сівая легенда»). А шматгадовую інтэрпрэтацыю нашчадкаў забяспечылі адразу некалькі глыбінных пластоў (рамантычны, рэалістычны і нават мадэрнісцкі) апавядання, удада злучаныя пісьменнікам.

Новая экранізацыя ад «Беларусьфільма» стане другой спробай перанесці на экраны дэтэктыўную гісторыю. Першы фільм па рамане выйшаў у 1984 годзе, праз 6 гадоў пасля выдання «Чорнага замка Альшанскага». Натхніўся твораў Уладзіміра Караткевіча рэжысёр, народны артыст БССР Міхаіл Пташук. Знакаміты беларускі кінематаграфіст, які, акрамя Караткевіча, экранізаваў творы В. Быкава, І. Шамякіна і іншых, стварыў двухсерыйны прыгодніцкі фільм.

Як і ў кніжнай версіі, падзеі разгортваюцца адразу ў некалькіх часавых прамежках. XVII ст. — пачатак заняпаду роду Альшанскіх. Часы Вялікай Айчыннай вайны — жудасны і жорсткі час для ўсёй краіны, але не для апошняга атожылка знакамітага роду. Пасляваенны

час — прыезд Антона Косміча да рэшткаў старажытнага замка.

Тагачасныя крытыкі адзначалі нетыповую работу з музычным суправаджэннем. Беларускі кампазітар чылійскага паходжання Сяргей Картэс з дапамогай музычных сродкаў стварыў напружаную і змрочную атмасферу смяротна небяспечнага пошуку скарбаў. Карціна адметная і сваім шматнацыянальным складам. У здымках узялі ўдзел беларускія, літоўскія, украінскія і расійскія кінаакцёры. Ролю Антона Косміча выканаў расійскі акцёр Віктар Яўтрафаў. Фільм быў зняты на рускай мове.

Яна ЦЭГЛА

Замест крытыкі — расправа...

Пра выпрабаванні, праз якія давялося прайсці беларускаму прэзаіку Аляксею Карпюку (1920—1992), сумленнаму беларускаму патрыёту, чалавеку, які даказаў вернасць здаровым маральным прынцыпам і Савецкай краіне ў час Вялікай Айчыннай вайны, напісана шмат... Камандзір партызанскага атрада, за плячыма ў якога — канцлагер у Штуттгофе, быў у другой палове 1960-х абвінавачаны ў многіх грахах. 21 красавіка 1972 года Аляксея Карпюка выключылі з партыі. У 1970—1972 гг. пісьменнік нідзе не мог уладкавацца на працу.

Аляксей Карпюк здолеў даказаць сваю праўду. Яму далі вымову і аднавілі ў партыі ў красавіку 1973 года... Праўда, 5 красавіка 1991 года ён сам выйшаў з КПСС, бо «...разумеруся ў прынцыпах марксізму-ленінізму ды прыйшоў да высновы, што ідэі яго ўтапічныя...».

Нагадаем, што Аляксей Нічыпаравіч Карпюк — аўтар многіх кніг. У 1980 і 1990—1991 гг. выйшлі яго выбраныя творы ў 2 тамах. Узнагароджаны ордэнамі Чырвонага Сцяга, Айчыннай вайны I і II ступеняў, залатым крыжам польскага ордэна «Віртуці Мілітары». Аляксей Карпюк — заслужаны работнік культуры БССР. Лаўрэат Літаратурнай прэміі СП БССР імя Івана Мележа (1986) за кнігу «Сучасны канфлікт».

Не хацелася б паўтарацца, а вось новы дакументальны матэрыял, здаецца, варта агучыць. Тым больш што гэта — ліст самога Аляксея Карпюка, адрасаваны першаму сакратару ЦК КПБ Пятру Міронавічу Машэраву. Член КПСС з 1947 года, адказны сакратар Гродзенскага абласнога аддзялення СП БССР звяртаецца да кіраўніка рэспублікі з разлікам, што да яго будучы стаўіцца справядліва... Эх, гэтае наша вечнае жаданне «жыць па справядлівасці»!.. Толькі і справядлівасць і праўда ў кожнага свая. Наіўны і сумленны чалавек Аляксей Нічыпаравіч усё ж быў уніклівым пісьменнікам, сапраўдным мастаком слова, які імкнуўся разабрацца ў чалавечых характарах, стараўся выбудаваць псіхалагічна вывераныя вобразы, паказваў асэнсаваныя дзеянні сваіх герояў... І ўсё ж вырашыў шукаць праўду нават, у вышэйшых эшалонах... Значыць, верыў і партыі, і таму савецкаму ладу жыцця, у якім існаваў не проста як спадарожнік, а як натуральная яго частка. Таму ў лютым 1966 года піша ў ЦК (ліст зараз захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь)...

«Першаму сакратару ЦК КПБ таварышу Машэраву П. М. Дарагі Пётр Міронавіч!

У мінулую пятніцу ў Гродне мела месца такая падзея.

У абласную бібліятэку імя Карскага зайшоў заг. аддзела агітацыі і прапаганды Гродзенскага абкама Іван Пятровіч Голуб, тэрмінова сабраў супрацоўніц і аб'явіў: — Неадкладна збярэце мне кампраметуючы матэрыял на Карпюка!

Устрыжаныя жанчыны праз некалькі гадзін прынеслі яму ўсе рэцэнзіі на мае творы, усе заўвагі з газет і часопісаў, дзе згадвалася маё імя і ў здзіўленні заўважылі:

— Іван Пятровіч, але тут паўсюль яго хваляць?!

— Як? — вельмі здзівіўся т. Голуб.

— Не можа гэтага быць!

— А вы чыталі яго «Дануту», «На лясных сцэжках»?..

Высветлілася, што т. Голуб ніводнага майго твора не чытаў. Тады раздражнёна ён ім заявіў ізноў:

— Вы абавязкова павінны на яго нешта мне даць! Нашаму Міцкевічу даручана на з'ездзе КПБ выступіць па пытаннях мастацтва, я яму рыхтую даклад!..»

Уладзімір Фёдаравіч Міцкевіч (1920—1983) — першы намеснік кіраўніка беларускага ўрада ў 1974—1983 гг. У 1968—1974 гг. — сакратар ЦК КПБ. А ў 1963—1968 гг. — першы сакратар Гродзенскага абкама КПБ...

З ліста А. Карпюка Машэраву: «Горад наш адносна невялікі, ціхі. У Гродне пісьменнікаў некалькі і ўсе яны на вачах. Падзея ў бібліятэцы стала імгненна сенсацыйнай пэўных колаў горада. На заўтра дзясяткі людзей пачалі мне звяніць па тэлефоне, шукаць са мною сустрэчы, спачуваць, пытацца, што здарылася.

Я ў здзіўленні, што, здавалася б, вопытны партыйны работнік т. Міцкевіч У. Ф. даручыў такое важнае пытанне людзям, якія пераўтварылі гэта ў чарговую кампанію. І, па праўдзе кажучы, роля нейкага вялікага пакутніка мне не па душы.

У апошні час на нарадах і сходах задужа часта палашчацца маё імя. Мне думаецца, што некаторыя таварышы выкарыстоўваюць дзеля гэтага няправільна патлумачаныя мае выказванні ці агаворкі.

На апошнім пленуме Саюза пісьменнікаў БССР я дапусціў некалькі ляпсусаў. Напрыклад, збіраўся насварыцца на т. Пашкевіча як рэдактара, хацеў нагадаць яму пра ленінскае кіраўніцтва, а сказаў, што быццам у нас не адчуваецца ленінскага кіраўніцтва літаратурай увогуле. І сам не разумею, як я зрабіў нетактычны выпад супраць рускай пісьменніцы т. Варанковай, якая прысутнічала на пленуме, і інш.».

Любоў Фёдарэўна Варанкова (1906—1976) — руская савецкая пісьменніца, аўтар многіх дзіцячых кніг, гістарычных аповесцей для падлеткаў. Нарадзілася ў Маскве. Працавала журналісткай, шмат ездзіла па краіне. Першая кніга апавяданняў

Фота з сайта harodnia.com

Аляксей Карпюк.

«Шурка» пабачыла свет у 1940 годзе. Напісала кнігу пра ўзбекскіх дзяцей — «Сад пад воблакамі». Папулярнасць мела яе аповесць, выдадзеная ў 1943 годзе, «Дзяўчынка з горада». «Неўтаймаваны Хамза» — аповесць Л. Варанковай пра ўзбекскага паэта, драматурга і асветніка Ніязі. Відаць, у Беларусь на пленум СП БССР трапіла выпадкова. А можа і мела на мэце штосьці пашукаць у гісторыі Беларусі для сваіх будучых мастацкіх твораў?..

З ліста Аляксея Карпюка Машэраву: «Справа ў тым, што я магу выступаць толькі па гатовым тэксце. У дадзеным выпадку я гэта праігнараваў, адсюль і мае памылкі. Я вельмі перажываю за іх і імкнуся на памылках вучыцца.

Я не хачу сыходзіць ад адказнасці за няправільныя словы, заслужана прымаю пакаранні. Але, ей богу, пакаранняў гэтых зашмат.

Год таму ў «Маладосці» была надрукавана мая аўтабіяграфія. Яе наўрад ці яшчэ можна назваць завершаным літаратурным творам. Гэта пакуль фрагменты. Над рэччу гэтай я працую і думаю, з часам атрымаецца з яе нядраўная кніга. Але мне здаецца, што вакол гэтых фрагментаў занадта шмат нарабілі шуму. Замест таго, каб аўтару ўказаць на недахопы ў іх, пачалася расправа. У хуткім часе пасля надрукавання маёй біяграфіі былі пакараны тт. Панчанка і Асіпенка (я перад імі вельмі вінаваты). Пасля мяне з-за гэтага твора зволілі з «Интуриста» (некаторыя таварышы дзеля гэтага падрабілі так, быццам я даў... амерыканцу дакумент!). Выкрэсліваюць увесь час мае кнігі са спісаў выдавецтваў (днямі т. Канавалаў ізноў выкрэсліў мяне з чарговага спіса). Пакутуюць з-за мяне нават родныя і блізкія людзі. Нядаўна кандыдат філ. навук т. Казлоў прынёс у «Гродненскую правду» рэцэнзію на маю кнігу, яму яе вярнулі, заявіўшы:

— Карпюк у апале, хіба вы не ведаеце?!

Дырэктар ІЗ СШ, дзе працуе мая жонка настаўніцай, завёў у гаркаме партыі размову пра заахвочванне педагога І. Карпюк, але атрымаў за гэта лупцоўку...

І г. д. Усю гэту лухту не хочацца апісваць.

Калі мяне выганяць з працы, не друкаваць тых кніг, якія ўжо прыняты чытачом, праследаваць нават членаў сям'і і старонніх асоб, дык гэта ўжо будзе называцца не працай з аўтарам, які зрабіў пралікі ў творы, а — помстай. Я разумею, што ўсё гэта неяк атрымліваецца само па сабе, бо ніхто ж не зацікаўлены мне помсціць, таму стараюся падумаць стан спраў.

Стварылася нездаровая атмасфера вакол майго імя. Па значнасці маіх твораў, па здольнасцях я не варты таго, каб пра мяне было столькі размоў. Наша беларуская проза ў апошні час зрабіла прыкметны крок наперад і, мне здаецца, трэба болей гаварыць пра яе дасягненні, а не канцэнтраваць увагу на асобных недахопах і выпадковых праліках яе літаратараў.

Да месца хачу заявіць яшчэ аб адным.

З боку некаторых мясцовых таварышаў назіраецца няправільнае стаўленне і да другога гродзенскага прэзаіка — Васіля Быкава. Не ведаю такой абласной ці гарадской нарады ці пленума, дзе не гаварылася б пра буйныя ідэйныя пралікі прэзаіка Быкава.

Быкаў таксама можа нешта сказаць неабачліва, але хіба можна вакол гэтага падумаць такую шуміху? Не лепей было б яго выклікаць ды асабіста выкласці прэтэнзіі да яго? Васіль Быкаў беспартыйны, усе размовы пасля да яго даходзяць у розных інтэрпрэтацыях, ён, чалавек затурканы жыццём і паранены на франтах, вельмі балюча іх успрымае. Я ведаю выпадак, калі ў яго з-за гэтага быў сардэчны прыступ.

Васіль Быкаў гонар усёй беларускай літаратуры. Яго першая кніга выйшла зусім нядаўна, але зараз тыраж яго твораў (савецкіх і замежных) дайшоў ужо да 6 мільёнаў экзэмпляраў! Нельга так ставіцца да народнага самародка.

На паперы ўсё не апішаш. Я прашу Вас прыняць мяне — я раскажаў бы падрабязней.

З павагай

А. Карпюк, член КПСС з 1947 г., сакратар Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР».

Пётр Міронавіч накладвае рэзалюцыю: «Тав. Пілатовічу С. А.

Прашу прыняць яго і праінфармаваць пра рэзультаты гутаркі (у найбліжэйшыя дні)...» Далей — подпіс. І дата: 21 лютага 1966 г. Пазнака Пілатовіча С. А.: «Гутарка адбылася 11 сакавіка...» Ці лёгкай яна была ў пісьменніка і сакратара ЦК КПБ... Абодва — былыя партызаны. Пілатовіч у Вялікую Айчынную спачатку — шаравы партызан на Міншчыне, пасля — сакратар Пухавіцкага, а затым Чэрвеньскага падпольных райкамаў ЛКСМБ... У 1958—1960 г. быў сакратаром Гродзенскага абкама партыі. Карпюк — партызанскі камандзір... Даручэнне сустрэцца даў таксама партызан, адзін з арганізатараў партызанскага руху і першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі, ЦК Кампартыі рэспублікі партызанскай... Усё гэта накладвала сваю пячатку... Спадзяванні Аляксея Карпюка на паразуменне аказаліся марнымі. Наперадзе былі няпростыя выпрабаванні... І хто ведае, калі б па-іншаму складваўся лёс разумага, таленавітага пісьменніка, — можа быць, Аляксей Карпюк напісаў бы болей і яшчэ нешта важнае як мастак слова падгледзеў у жыцці, лёсе свайго пакалення і перадаў чытачам у будучыню? Але ж склалася так, а не іначай. Ды і на пытанне наўрад ці змога хто-небудзь адказаць з пэўнай доляй дакладнасці...

Кастусь ЛЕШНІЦА

Калаж Святалян Гаргонскай.

Фота Кастуся Дробіва.

Святлана АНАНЬЕВА: «Памяць аб агульным ваенным мінулым не павінна згаснуць...»

Казахстан на сёлетняй XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы прадстаўляе Святлана Ананьева, загадчыца аддзела аналітыкі і знешніх літаратурных сувязей Інстытута літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава, член праўлення Саюза пісьменнікаў Казахстана, намеснік старшыні навукова-экспертнай групы Асамблеі народаў Казахстана горада Алматы. Паміж урачыстымі мерапрыемствамі яна расказала аб выданнях, якія прэзентавала, паразважала пра літаратурную сітуацыю. Самае цікавае з размовы — да ўвагі чытача.

— Святлана Віктараўна, падзяліцеся ўражаннямі ад вашага сёлетняга прыезду ў Мінск.
— Мы (кажу ад імя многіх супрацоўнікаў Інстытута літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава, які я прадстаўляю) вельмі любім бываць у вас. У розныя гады сюды прыязджалі акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Казахстан Уаліхан Каліжанай, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Казахстан Кенжан Матыжанай, Бахытжан Канап'янай, дзякуючы якому пабачыў свет літаратурны альманах «Казахстан — Расія», а таксама іншыя пісьменнікі і перакладчыкі ў складзе розных дэлегацый. У лёс кожнага з іх Беларусь не толькі ўвайшла, але і адлюстравалася ў творчасці, публіцыстыцы. Штотраз выстаўка-кірмаш у Мінску дорыць адкрыцці, новыя імёны, і я заўжды кажу сваім студэнтам, магістрантам і дактарантам пра тое, што Мінск адкрывае дзверы ў сусветны літаратурны працэс. Менавіта адсюль я прывезла сучасную фінскую літаратуру, па якой напісала раздзел па сучаснай літаратуры Фінляндыі для калектыўнай манаграфіі нашага інстытута «Сусветны літаратурны працэс XXI стагоддзя». Кнігі сучасных іранскіх аўтараў цудоўна пераствораны па-руску і выдадзены ў Маскве, але знайшла я іх на выстаўцы ў Мінску! Па іх мая калега Айнура Каліяскарава напісала раздзел пра сучасную іранскую літаратуру. Варта згадаць сучасніцу Вікторыю Кінг, кнігі якой прэзентаваліся ў Мінску. Пісьменніца нарадзілася ў Алматы, скончыла Казахскую кансерваторыю, працавала ў Малдове, у Расіі, а цяпер жыве ў ЗША і прадстаўляе рускамоўную казахстанскую літаратуру. У трылогіі В. Кінг адлюстравала сучасны погляд на Расію і Казахстан з

Амерыкі. Аўтар пераасэнсоўвае гісторыю краін СНД, у прыватнасці, яна піша пра снежаньскія падзеі ў Алматы, пра тое, як горад аднаўляўся пасля іх. Важны позірк здалёк — у сусветным літаратуразнаўстве набірае абароты так званы іманалагічны дыскурс — калі пісьменнік стварае вобразы герояў іншай нацыянальнасці, прадстаўнікоў іншай культуры.
Вельмі люблю ўздзельнічаць у выстаўцы, у захапленні ад беларускіх калег, з якімі супрацоўнічаем многія гады. Шмат было сумесных праектаў, выданняў, сярод якіх — унікальны альманах «Сугучча», пераклады Абая і Мухтара Аўэзава на беларускую мову... Дзякуючы гэтаму класіцы казахскай літаратуры ідуць у шырокую сусветную прастору!
Мы ў сваю чаргу цікавімся сучаснай беларускай літаратурай, што паказалі ў калектыўнай манаграфіі. Будучы тэмы навуковых дысертацый, прысвечаныя параўнальна-супастаўляльнаму аспекту.
— Некалькі слоў аб праграме, з якой прыехалі...
— Прэзентавала нашы навуковыя выданні, хрэстаматыю ў двух тамах «Казахстан у маім лёсе». Першы том, з паэзіяй, выйшаў трохі раней, а цяпер я прадставіла другі — з прозай. Сярод аўтараў хрэстаматыі шмат сучасных беларускіх: Алесь Карлюкевіч, Алена Стэльмах, Геннадзь Даронін, Міхась Пазнякоў, Мікола

Мятліцкі, Юлія Алейчанка і іншыя.
А яшчэ расказала пра наш новы зборнік на дзвюх мовах — рускай і казахскай — «Літаратура Казахстана ў замежных крыніцах» — тут таксама ёсць артыкулы Міколы Мятліцкага, публікацыі Алесь Карлюкевіч, Міхась Пазнякоў.
Нашы асабістыя прафесійныя кантакты прыводзяць да пашырэння агульнага гуманітарнага поля і супрацоўніцтва. Спадзяюся наступным разам прывезці калектыўную манаграфію, пра якую распавядала. Тым больш што сёлета мы пачалі працаваць над працягам навуковага зборніка, дзе ўжо ёсць шмат тэкстаў беларускіх пісьменнікаў і даследчыкаў.
— Якімі бачыце перспектывы далейшага збліжэння нашых літаратур?
— Была размова пра тое, каб правесці анлайн круглы стол, прысвечаны літаратурнаму супрацоўніцтву, каб адрадыць традыцыі XIX і XX стагоддзяў — вельмі ганарымся тым, што нашы класікі прагучалі ў той час па-беларуску. А нядаўна пабачыў свет першы выпуск альманаха «Казахстан — Беларусь». Многія супрацоўнікі нашага інстытута, у тым ліку былы дырэктар, міністр асветы Адыл Шарыпаў, вызвалі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў — памяць аб агульным ваенным мінулым не павінна згаснуць...
Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Нявыдуманая гісторыя

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Згодна з абноўленым раскладам, пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штырхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыесерыял» гучыць твор Сельмы Лагерлёф «Пярсцёнак Лёвеншольдаў».
Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапанаваў старонкі рамана Георгія Марчука «Кветкі правінцыі». У «Радыебібліятэцы» таксама тройчы на дзень слухайце твор Элзы Ажэшкі «Нізіны». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных аўтараў.
У праекце «Прачулым радком» у суботу — сумесны праект з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы да 110-годдзя выхаду кнігі класіка «Шляхам жыцця», а нядзельны эфір прысвечаны Максіму Багдановічу і вершам з кнігі «Вянок».
Змест перадачы «Радыеэтэр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у суботу і нядзелью складуць дзве часткі радыёспектакля «Хатынская апавесць» паводле твора

Алесь Адамовіч (да 80-годдзя трагедыі ў вёсцы Хатынь).
Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапанаваў з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі слухайце казкі з кнігі Васіля Шыркі «Дзед Манюкін і ўнукі». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдучы дзве часткі пастаноўкі паводле твора Аляксея Якімовіча «Нявыдуманая гісторыя з жыцця пяцікласніка Алесь Пятрашкі», інсцэніраванае апавяданне «Як Саша з токам пасварыўся» Георгія Юрміна, беларуская народная казка «Дзяцел, Ліса і Варона». Штовечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».
Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелью радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпярловіча прапанаваў сустрэчу з доктарам філалагічных навук, прафесарам Іванам Саверчанкам. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

- 26 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Маскоўскіх (1938—2002), беларускага жывапісца.
27 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Алесь Рылькі (Аляксея Іванавіча, 1923—1967), беларускага празаіка, драматурга, публіцыста.
28 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Раговіча (1938—2005), беларускага харавога дырыжора, фалькларыста, педагога.
29 сакавіка — 60-гадовы юбілей святкуе Сяргей Гумілёўскі (1963), беларускі скульптар.
30 сакавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Валерыя Маслюка (1953—2001), беларускага рэжысёра.
31 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Анатоля Генералава (1923—2007), беларускага опернага спевачка, педагога, народнага артыста Беларусі.
1 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Віктара Сташчанюка (1933—2007), беларускага графіка, мастака дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва.
1 красавіка — 70-гадовы юбілей святкуе Леанід Лук'янцаў (1953), беларускі мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва.
Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

Супрацоўнікі выдавецтва «Мастацкая літаратура» і рэдакцыі часопісаў «Полымя», «Нёман» і «Малодосць» выказваюць шчырыя спачуванні родным і блізкім пісьменніка, рэдактара аддзела прозы часопіса «Полымя» Анатоля КАЗЛОВА ў сувязі з вялікім горам — яго смерцю.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ глыбока смуткуюць з прычыны раптоўнай смерці пісьменніка Анатоля КАЗЛОВА і выказваюць шчырыя спачуванні яго блізкім і родным.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці паэта Уладзіміра САЎЧЫКА і выказваюць шчырыя спачуванні яго сыну — пісьменніку Дзмітрыю Саўчыку, родным і блізкім нябожчыка.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:
24 сакавіка — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабадская, 63) на творчую сустрэчу з паэтэсамі Таццянай Купрыянец і Кацярынай Роўдай. Пачатак у 13.30.
27 сакавіка — у публічную бібліятэку № 17 (Лагойскі тракт, 25) на творчую сустрэчу з паэтам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 10.30.
28 сакавіка — у публічную бібліятэку № 15 імя Цёткі (вул. Талбухіна, 12 а) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым. Пачатак у 10.00.
28 сакавіка — у публічную бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на свята дзіцячай кнігі. Пачатак у 10.30.

28 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 6 імя В. Віткі (вул. К. Лібкнехта, 98) на аўтарскі праект Уладзіміра Мазго — свята паэзіі і музыкі «Мінскія сакавіны». Пачатак у 11.30.
29 сакавіка — у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Яна Чачота, 23) на творчую сустрэчу з паэтэсай Надзеяй Буранавай. Пачатак у 16.00.
30 сакавіка — у публічную бібліятэку г. Жодзіна на творчую сустрэчу з пісьменнікам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 11.00.
30 сакавіка — у Тэатр паэзіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16) на прэзентацыю кнігі паэзіі Міхасы Пазнякова «Між зямлёй і небам». Пачатак у 17.30.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захаравая, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі:
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку 23.03.2023 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 707

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 520
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца.
Пацыяны рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770 024 468 001 2 3 0 1 2